

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Kōōriintēēk

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē:
Kisirē :Bāwulō barwaani ām kēnyiit nyēē /
kiisōōtyinē kule ki nyēbo 55 KK kumiitē Ēfēēsō
ām Eesya nyoo Mining' nyoo /kēēkuurē ra kule
Uturuki. Kitoow :Bāwulō kaniseet ām Kōōriintō
kumiitē baannyii nyēbo āyēēng'. Ki kiriing'
:Kōōriintō nyēē wōō ām kōōrēētaab Kirikiik wōlēē
/kikēēbāwunēē ng'aleekaab bāytit, ātēbuutēkaab
bōrōryēēt āk ntāsimuutēkaab saayeet. /Kiisōōtyinē
kule kisirchi :Bāwulō kaniseetaab Kōōriintō
bārōōnōōk ang'wan, nteenee kiikubot nyēbo
taayta āk nyēbo sōmōk. Bārōōnōōk choo /kēēkuurē
ra kule nyēbo taay āk nyēbo āyēēng' kubooyiit man
ku nyēbo āyēēng' āk nyēbo ang'wan.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Yu kang'eetee
:Bāwulō Kōōriintō, kutoow keey :wuuyinwēkaab
kāānēētūutēk chēē mābo man āk ātēbuut chēē miy-
ootēch ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō. Yooto, /kiiy-
oookyi Bāwulō barweet nyēē kitinyē tēēbuutēk chēē
tēērchiin. Nto yu wālu :Bāwulō, mātookunoot miisin
yoo mii kuwālu tēēbuutēchoo nto mii kumwoowu
ng'al chēē yisunēē biich kurubta keey āk ng'aleek
chēē kikiikukas. Kōōkiibooru :acheek ām wēēksēēt
wōlēē kēēkāsē kule mii yēē iyēēchinē :Bāwulō
kurook tēēbuutēkaab bichoo āk kāāsōōtēywēēkwaa
kutoombo kuwālchinē tēēbuutēchooto.

Wuuyinwēēchoo alak ku kule, kiryaach keey :ātēbuutēkaab Yuutayeek āk chēbo Kirikiik. Ām Yuutayeek, kimāchāktōōs kutēbēē :chēēbyōōsōōk ng'ēchērōōk choo bo wōliin bo lēt. Nto yoo mii kooriikaab saayeet āk wōlēē chaang' :biich, kimāchāktōōs kōōyēēnēē mētēwookwaa ankoosyek. Kunyoo, kimākyinē :Yuutayeek āk Kirikiik choo kikiikuyēk biikaab Kiriistō kuyēyē kuu nyooto. Nteenee kimānāānooyēē :chēēbyōōsōōkaab Kirikiik ng'aleechaa kuuyu kimā cheekwaa :ātēbuutēchooto. Kiityookootiin kuyey kiyēē kiyēyē ānkiityookootiin kuyēyē yiisyō ake tukul nyēē tookunoot ām bōrōryēēt.

Kimā miyaat ām ātēbuutēkaab Kirikiik yoo kāyēk :koorko chēēmurēnyoo ānkichāmtooy :kiruutēkwaa. Kitākuwuu nyooto mbo nkinee ām wōlēē mii :Kirikiik alake choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Tookunoot ām wōlēē mii :Kirikiik kule teer :soboontaab tāmirmiryēēt āk bōōrto yooto kōōtēēb :icheek ng'aleekaab ng'ōōkisto komostaab soboontaab tāmirmiryēēt. Ibooru :yuutēyu kule / kimākēēkāsēē wōlēē wuu :soboong'waa nyēbo bēsyō ake tukul wōlēē wuu :nyēbo tāmirmiryēēt.

Ng'ālōolē :Bāwulō ām kurkeetaab 1-4 kurubta keey ng'aseetaab keey āk bcheyeetaab keey. Ng'ālōolēē ām kurkeetaab 5-6 ātēbuut chēē kimāyēmootiin. Irwookyinē biich ām kurkeetaab 7 kurubta keey kāāmutiisyēēt āk ng'aleekaab bareetaab kooyēy ām biiko chēē kiikoomut keey. Irābchinē ām kurkeetaab 8-10 kutunkynooyēētaab āynātōōs āk bany chēē / kēēsooytoochinē tukuuchoo. Ng'ālōolēē ām kurkeetaab 11 kurubta keey wōlēē yibtooy :murēn koorko nto wōlēē

yibtooy :koorko murēn āk noomnyēēt nyēē tiliil nyēbo biikaab Kiriistō. Inēētē ām kurkeetaab 12-14 kule kuyēyiisyēē :chii ām chamateet kiyēē kiikōōkoochi :Yēyiin. Ng'ālōolē ām kurkeetaab 15 kule / kiikēnēē keey ng'aleekaab ng'eteetaab meet ānkutwēchē ām kurkeetaab 16 kurubta keey āk kāāruruukiisyēētaab beesaanik chēē /kēēsārūnēē biikaab Kiriistō chēē kuskusēch ānkwoorōōru chōbuutēkaab ruutooynyii. Kurkeetaab 13 nyoo ng'ālōolēē ng'aleekaab *chamateet* ku kurkeet nyēē inkētoot miisin ām Biibilyaa.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō Kōōriintēek ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitōōloo :Yēyiin ām chamateenyii āyēku *lēbkēēyiintēēt āyēchi Kāārārookiintēēt Yēesu yiisyēēt. Āboontē keey āk ng'eetaabiya Sōōstēen. ² Kiisubooyook akweek biikaab Kiriistō ām *kiriinkēētaab Kōōriintō choo / kikiitabaanaak kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu ōbooyiitu Yēyiin. /Kēēmākwook ōtililiitu āk nkicheek biiko tukul choo miitē wōlto ake tukul choo ikēnēē keey Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō, nyoo Mokoryoontēēng'waa nkicheek. ³ Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Birchinē :Bāwulō Yēyiin kōōnkōy ānkubāybāchi Kōōriintēek

⁴ Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kibtaman, kuuyu kichamaak ānkukōōnook tukuuk chēē chaang' kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu. ⁵ Kyōōboor ām inee kuyem ām keel ake

tukul kuu wōlēē ōng'ālooltooy, āk mbo ām ng'oornānēēt tukul. ⁶ Kyoornam ng'aleek choo kikiiboornook kurubta keey āk *Kāārārookiintēēt ānkiikukiilchook :ng'aleechaa kutukul. ⁷ Kunyoo, manookuste rōōbēywoontēēt ake tukul nyoo kōōnu :Tāmirmiryēēt yoo ōmiitē ōkānyoonu miisin bēsyēēt nyoo iyēewunēē :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō. ⁸ Mākōōtitiirook ākoy tabanta nyēē -mōōtinyē miyootyo ake tukul bēsyoonoo mākōōtiilchi :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō biiko ng'aleek. ⁹ Yēyiin :nyēē / kiinyālē. Kiikukuurook ō-āmchiinē āk lakwanyii Yēesu Kiriistō nyoo Mokoryoontēēnyoo.

Bcheyeetaab keey

¹⁰ Nto ii, mbo ng'eetaabiya, ākāloonwook ām kaayneetaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō kule ōkāsyiintōōsii :tukul. -Mōōchuunchuunnyē nteenee, māchāktōōs ōbuurē ām kēelto nyēē chur-taat nyēē kyōōkāsyiinē ām kāāsōōtēywēekwook. ¹¹ Mbo ng'eetaabiya, kurubta keey āk ng'aleek chēē kwaakasee biiko alak kukwaanee kōōtaab Kilōōwē, tookunoot kule ! kyoobchey keey. ¹² Mwooyē :ake kule, “Ārubē :anii ng'aleekaab Bāwulō,” kumwooyē :ake kule, “Ārubē :anii chēbo Ābōōlō” nto ake kulē :nyoo, “Ārubē chēbo Bētērō.” Nto ake kumwooyē nyoo :nkinee kule, “Ārubē chēbo Kiriistō.” ¹³ So! Ara bcheyaat :Kiriistō? Ara Bāwulō nyoo / kikeēkwertooinē

1:5 2Kōōr. 8:7 **1:7** 1Tēēs. 1:10; Tiitō 2:13 **1:8** Filib. 1:6, 10; 1Tēēs. 3:13; 5:23 **1:9** 1Tēēs. 5:24 **1:10** Yoowa. 17:21-23; Ēfēēs. 4:2-6; Filib. 2:2 **1:11** 1Kōōr. 3:3; 11:18; 2Kōōr. 12:20 **1:12** Yēyuut. 18:24; 1Kōōr. 3:4

murtooywoontēēt kubo akweek? Nto / kikeebatisanaak ām kaayneetaab Bāwulō ōō?
 14 Ang'erechaat, kuuyu manaabatisanaak akweek, nteenee chēē kyaabatisan baateey ku Kiriisbō āk Kāyō. 15 Kunyoo, māmwooy :chii ām akweek kule /kikeebatisanaak ōyēku rubiikyuu. 16 Man sinee, kyaabatisan nkicheek biikaab kaab Steefaan, nteenee yoo ābērē akas kumāmii subak :chii nyēē kyaabatisan. 17 Mēēbērē kiiyookwoo *:Kāārārookiintēēt chaabatisan biiko. Nteenee chaa-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch, āmēēbērē ām ng'oomnānēētaab chii simāyēk buch :meetaab Kāārārookiintēēt ām murtooywoontēēt.

Wōō :kiirnātēētaab Yēyiin kusiir nyēbo biiko

18 Yoo /kākyoomchi biiko choo mii kubootōōs ng'aleekaab murtooywoontēēt, kukāsē yēēt ku bēērbēēryo. Nteenee yoo /kākyoomwēēch acheek choo /kēēmiitē /kiirāroochēēch, kōōbooru kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. 19 Mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule, “+Māāboot ng'oomnātēētaab choo yibē keey kule ng'oomēch ānkāātub kiirnātēētaab choo bērē tinyē kiirnātēēt.”† 20 Mii ānō :ng'oomōōtik? Mii ānō :kibsumaniis? Ānkumiitē ānō :choo tinyē kiirnātēētaab kiirwookēēt? Okany āmwoowook, mwooyē :Yēyiin kule bēērbēēryo :ng'oomnān nyoo bo kōōrēēt. 21 Kiyey :Yēyiin ām kiirnātēēnyii simēēnkēt inee :biiko kubo kule ng'oomēch :icheek. Nteenee kiitiil :Yēyiin kooraraach biiko

1:13 Mat. 28:19; Yēyuut. 8:16; 19:5; Room. 6:3; Kala. 3:27 **1:14** Yēyuut. 18:8; Room. 16:23 **1:16** 1Kōōr. 16:15, 17 **1:18** Room. 1:16; 2Kōōr. 4:3 † **1:19** Isa. 29:14 **1:20** Mat. 11:25; Room. 1:22; 1Kōōr. 3:18-20

choo iyēnchinē inee. Kiiraraach kubununēē lōkōōywēk choo yibē :biiko alake kule bēērbēēryo. Lōkōōywēchooto ku choo kyoomtooy :acheek. ²² Bērē :Yuutayeeek nto / kiiboorchinē ng'al chēē / kiilātē, nto choo mā Yuutayeeek kubērē :choo nto / kiiboorchinēē keel nyēbo ng'oomnān sukuchāmchiin. ²³ Nteenee, kyoomtooy :acheek kule kimēēchi :Yēesu murtooywoontēēt, ng'ālyoo nyēē iyimē Yuutayeeek mētēwoy ānkuwuu nyēē bēērbēēryo ām wōlēē miitē :choo mā Yuutayeeek. ²⁴ Nteenee, inkētē :choo kiikooraraach :Yēyiin kule Kiriistō :nyēē ibooru kāāmuukēywēk āk kiirnātēētaab Yēyiin, ānku Yuutayeeek nto choo mā Yuutayeeek. ²⁵ Ānkoō kōōsōōtē :biiko alake kule bēērbēēryo :ng'aleekaab Yēyiin, nteenee miitē barak :ng'oomnānēētaab Yēyiin kusiir nyoo bo biiko. Nto yoo / kēēbērē kuskusēch :ng'aleekaab Yēyiin, ku nyikiisēch kusiir nkuruukaab biiko.

²⁶ Mbo ng'eetaabiya, ōsōōtyēēchi yoo / kimanaakiiraraachaak. Mēēbērē kyoochaang' :chēē kyōōng'oomēch ām wōlēē kāstooy :biiko amēēbērē kyōōtookunootiin mbo :wōlēē wōō. Kimākwoonēē :chēē chaang' ām akweek kooriik choo bo bāytooyiisyēēt. ²⁷ Nteenee kiiraraach :Yēyiin biiko choo / kiisōōtē kule bērbērēch ām kōōrooni, sukōōntosuur choo kuurē keey kule ng'oomēch. Kiiraraach choo kuskusēch sukōōntosuur nkicheek choo kuurē keey kule bo nkuruuk. ²⁸ Kiiraraach choo mōōntooy :biiko alake ām kōōrooni kule mābo laat, sukuyēk buch

:kāāsōōtēywēēkaab biiko choo yibē keey ām kōōrēēt kule bo barak miisin. ²⁹ Ibooru :yuutēyu kule māmii :chii nyēē imuuchē kung'as keey ām taayeetaab Yēyiin. ³⁰ Nteenee, kiikuyeyaak akweek :Yēyiin ōbooyiitu Kāārārōokiintēēt Yēēsu, nyoo kiikuyootwēēch kiirnātēētaab Yēyiin. Kiikootyaakteech ankuyeyeech keechurte ām taayeetaab Yēyiin ānkēētililiitu. ³¹ Kunyoo, kookootyiich yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Nyoo māchē kung'as keey, kung'as keey kubo Yēyiin.”†

2

¹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kyāāchōōnii wōloo ōmiitē sichāā-āmwook lōkōōywēk chēē rubtooy keey āk manta nyēbo Yēyiin, kimāāyibē keey kule ākōrōōm ang'alaal, nto kule āng'oom. ² Kyaakwey āwuulyēē baateey ng'aleekaab Yēēsu Kiriistō choo bo murtooywoontēēt. ³ Kyāānkāāchōōnii wōlēē ōmiitē kimātinyē nkur. Kyāāmuyoot ānkāābōōtānē. ⁴ Kyāānkāā-āmu lōkōōywēk, mēēbērē kyāāyēyiisyēē ng'oomnātēēnyuu kule āchuutwook mētēwoy nteenee, kyāāboorunēē yēyuutēk wōlēē wuu :kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁵ Kyaayey kuu nyooto simātiyēē keey :kaakaaseeng'woong' wōlēē mii :kiirnātēētaab biiko nteenee, kōōyyoong'unēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

Kiirnātēēt nyēē kōōnu :Tāmirmiryēēt

1:28 Luuka 1:51-53; Room. 12:16; Yāāk. 2:5 **1:29** Ēfēēs. 2:9
† **1:31** Cherem. 9:24 **1:31** 1Kōōr. 1:29; 4:7; 2Kōōr. 1:12; 10:17;
11:30; 12:5; Ēfēēs. 2:9 **2:2** Kala. 6:14 **2:3** 2Kōōr. 10:1, 10 **2:4**
1Tēēs. 1:5

6 Kēēng'āloolē :acheek lōkōōy chēbo kiirnān ām wōlēē mii :choo kichootiin. Mēēbērē kiirnātēēt nyēbo biikaab kōōrooni nto nyēbo bāytooyikaab bēsyōōsyēchu choo mii bokubootōōs, 7 nteenee kēēng'āloolēē chōbuutēkaab Yēyiin choo kiiyēēlootiin. Kiiyēēlootiin :chōbuutēchoo /kumānāākēētoow kōōrēēt, nteenee / kōōkēēng'oong'wēēch raat chōbuutēchooto sukōōtōrōōrēēch. 8 Māmii :chii ām kāāntōōyikaab kōōrooni nyēē kiinkētē kiirnātoonēēb Yēyiin. Nto kiinkētē, nto kimākwērtoochinē Mokoryoontēēt nyoo bo lēbkēēyyēēt murtooywoontēēt. 9 Nteenee kiyēyākiis :ng'aleechu kurubta keey āk kiyēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,

“Māmii :koong' nyēē kiikukas,

māmii :yiit nyēē kiikukas,

māmii :mēt nyēē kiinkēt

kiyēē kiikuchōbchi :Yēyiin bichoo chāmē inee.”

10 Nteenee, kōōkōōboorwēēch acheek :Yēyiin ām Tāmirmiryēēnyii ng'aleechaata kiiyēēlootiin. Inkētē :Tāmirmiryēēt kiy ake tukul ānkoo ku tukuuk chēbo Yēyiin chēē iyēēlootiin nyēē tyaa.

11 Māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab ake nteenee nyēē inkētē ku tāmirmiryēētaab chiichooto nkit. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :Yēyiin nteenee Tāmirmiryēēnyii nkit nyēē inkētē. 12 Mēēbērē tāmirmiryēētaab kōōrooni :nyēē kōkēēnyōōru, nteenee nyēē kōōkēēnyōōru, ku nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin sukung'eet kiinkēt kiyēē kiikukōōnēēch

:inee ām chamateenyii. ¹³ Ng'aleechuutēchu kēēmwooyē mēēbērē chēē inēētēēch :biiko alake ām ng'oomnātēēng'waa. Nteenee ng'al chēē rubtooy keey āk soboontaab tāmirmiryēēt, chēē inēētēēch :Tāmirmiryēēt kiiboorchii choo boonto Tāmirmiryēēt. ¹⁴ Chiito nyoo mātinyē Tāmirmiryēēt kumāchāmchiintōōs āk tukuuk choo kwoonēē wōlēē mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kāsē ng'aleechaa wuu nyēē bēērbēēryo āmēēnkētē kiyēē mwooyē, kuuyu Tāmirmiryēēt :nyēē yēyē / sikiinkēt. ¹⁵ Imuuchē :chiito nyoo boonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin kōōrōōtoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :kiy ake tukul. Nteenee, -mēēmuuchē :chii nyēē mātinyē Tāmirmiryēēt kōōrōōtoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :chiichooto, ¹⁶ kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,
 “Ng'oo :nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab Yēyiin?

Ng'oo :nyēē imuuchē kōōrwookyi inee?”†
 Nteenee, kēēsōōchiintōōsii :acheek āk Kiriistō.

3

Mang'asee keey :biiko biiko

¹ Mbo ng'ēetaabiya, mēēbērē kyāāng'āloolwook kuu biich chēē kyoonaam soboontaab Tāmirmiryēēt, nteenee, kyāāng'āloolwook kuu biich chēē tākōōyiimē :ātēbuutēk choo kibo taay āmānāākich ām Kāārārōokiintēēt. ² Kiyēē kyaabayeenaak ku chēēko āmēēbērē āmit chēē wuuyēch, kuuyu kimanooyem o-am āmiichu. Nto

kubooyiit man, manooyem, ³ kuuyu, tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni. Yoo tōōtuuyiityinē keey moon ānkōōwookuutōōsii, tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni kuu biich chēē -mēenkētē kiy kurubta keey āk Yēyiin. ⁴ Yoo kāmwooy :chii kule, “Ārubē ng'aleekaab Bāwulō” ānkumwooy :ake kule, “Ārubē chēbo Ābōōlō,” ōyēku biich chēē -mōōnkētē kiy kurubta keey āk Yēyiin.

⁵ Kāālē ii, ng'oo :Ābōōlō ku ng'oo :Bāwulō? Yēchinē :bichu Yēyiin yiisyēēt. Icheek :chēē kiyeyaak sōōyēnchi *Kāārārookiintēēt kuu yoo kikiikuchōbchi :Mokoryoontēēt chii yiisyēēnyii. ⁶ Kyaachaan :anii kēbuswoontēēt, kōōbisēē :Ābōōlō bēēko nto :nyēē kiyey kubiit ku Yēyiin. ⁷ Kunyoo, mā kiy :chii nyoo choonsē nto ku nyoo ibisiisyē nteenee nyēbo :ng'aleek tukul ku Yēyiin nyoo yēyē kubiit. ⁸ Yēchiintōōs :chiito nyoo choonsē āk nyoo ibisiisyē yiisyēēt / ānkumākēētuwēn chii kurubta keey āk wōlēē kayeyta yiisyēēnyii. ⁹ Kēyēchiintōōsii yiisyēēt āk Yēyiin, nto akweek ku mbareetaab Yēyiin.

Ōyēku mbo subak kō nyēē tēēchē :Yēyiin. ¹⁰ Kiyēētyēēchoo :Yēyiin āyēku tēēkiin nyēbo kiirnātēētaab barak ānkāāsisin yēē +/makeetech kōōto. Kunyi, miitē raat :biiko alake kutēēkyinē yooto kōōto. Nteenee, māchāktōōs :chii ake tukul kuriib keey ām wōlēē tēēktooy kōyoo. ¹¹ Yēēsu Kiriistō :yēē sisinoot yēē yēmāksē /kēētēēkyi kōōto. Kunyoo, māmii :chii nyēē imuuchē kusisin yēēt

3:2 Ibu. 5:12-13; 1Bēt. 2:2 **3:4** 1Kōōr. 1:10-11; Kala. 5:19-20

3:6 Yēyuut. 18:4, 11, 24-28 **3:8** 1Kōōr. 4:5 **3:9** Māārko 4:2-9; Ēfēes. 2:20-21; 1Bēt. 2:4-6

ake nto kookeeree nyeenyii. ¹² Makuteechee :alake kōyoo tuukuuk chēē wuuyēch chēbo āliisyēēt nyēbo barak miisin nto alak kuteechee tukuuk chēē ng'āsng'āsēch chēbo āliisyēēt nyēbo ng'wēny. ¹³ Nteenee ām bēsyoonooto itiilchinēē Yēyiin biiko ng'aleek, mākutook :wōlēē kiteekta :chii nyeenyii. Mākuchō :maat nyēē mākōōboor wōlēē wuunto :yiisyēētaab chii ake tukul. ¹⁴ Yoo keetuuch :mayaa kiyēē kiikuteech :chii, +/mākēētuwēn chiichoo. ¹⁵ Nto yoo kāmukus :kiyoo, -/mākēētuwēnē nteenee, +/makiiraraach kuu chii nyēē /kākiisōrunēē kō nyēē lāyē.

¹⁶ -Mōōnkētē :akweek kule akweek ku Kōōtaab Yēyiin wōlēē minyē :Tāmirmiryēēnyii? ¹⁷ Yoo kābut :chii kōyoo, makwaaraanta :Yēyiin chiichooto, kuuyu tiliil :kōyoo ānku akweek :kōōnyii.

¹⁸ -Mooberbeer keyy! Yoo isōōtē :chii kule boonto kiirnān ām kōōrooni, kumāchāktōōs kusatee keyy kiirnātoonoo sukunyōōr kiirnātēētaab Yēyiin. ¹⁹ Buch :kiirnātēētaab kōōrooni ām wōlēē miitē :Yēyiin. Kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Tēchēē :Yēyiin ng'oomng'ookik mastiinekwa.”† ²⁰ / Kikeesir mbo subak kule, “Inkētē :Yēyiin kule buch :kāāsōōtēywēēkaab choo yibē keyy kule ng'oomēch.”† ²¹ Kunyoo, mang'asee keyy :chii chii, kuuyu kiikuyēētyēēchook :ake tukul, ²² yēē kā Bāwulō nto ku Ābōōlō nto ku Bētērō. Ōnkētē kurubta keyy wōlēē wuu :kōōrēēt, soboonto, meet,

3:11 Isa. 28:16; Yēyuut. 4:11-12 **3:15** 2Kōōr. 5:10 **3:15** Yuuta 23 **3:16** 1Kōōr. 6:19; 2Kōōr. 6:16; 1Bēt. 2:5 **3:18** 1Kōōr. 4:10
† **3:19** Āyub 5:13 **3:19** 1Kōōr. 1:20 † **3:20** Tyēēn. 94:11

bēsyōōsyēchu āk choo kwoonii. ²³ Ōbooyē :akweek
*Kāārārookiintēēt ānkubo :nkinee Kāārārookiintēēt
Yēyiin.

4

Yēyiin nkit :nyēē inkētē soboontaab chii

¹ Kunyoo, māchāktōōs :biiko kuyibēech
kule kēyēchinē Kāārārookiintēēt yiisyēēt /
ānkiikiitōōrwēech ng'aleekaab Yēyiin choo
kiiyēēlootiin. ² Māchāktōōs :biiko choo /
kōōkiitōōrchi ng'aleek, ku biich chēē /kiikoosēē
keyy. ³ -Māāsōōtē :anii kule kiy nyēē wōō
yoo akweek nto biiko chēē kāmwooy wōlēē
kookaste yiisyēēnyuu nto mbo kule, amwaay
:anii ng'alyoo. ⁴ Ānkoo -māānkētē kule kaaleel
kiy, mēēbērē ibooru :yooto kule -maaleelaat,
nteenee Mokoryoontēēt nkityōōniin :nyēē inkētē
yoo aleelaat nto -maaleelaat. ⁵ Kunyi, -mēētiilchi
:chii chiito ake ng'al ākoy :bēsyēēt nyoo iyēēwunēē
:Mokoryoontēēt. Inee :nyēē +māchokung'oong'
kiyēē kikiker :mēēnānēēt ānkusyoor wōlēē wuu
:kāāsōōtēyewēekaab biiko. Yooto, mākusilto :Yēyiin
chii kurubta keyy āk yēyuutēkyii.

Wōōyēch :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kusiiir ng'aseetaab keyy

⁶ Kwaarub :anii āk Ābōōlō ng'aleechu
kātāāmwoowook sukung'eet okaseeneech acheek
kule yoo /kēērubē siruutēk ku kiy nee. Kunyi,
ōnkēt kule mēērook kōōtōrōōr :chii chiito ake

kusiir ake. ⁷ Ng'oo :nyēē mwooyē kule karaam :chiito ake kusiir ake? Mēēbērē kikōōniing' :Yēyiin rōōbēywoontooni iboontē? Nto yoo ākoo / kikeēkōōniing' ii, kwaaming' :nee siing'as keey wuu nyēē ki nyeeng'uung'?

⁸ Ōbērē tōōs kyōōnyōōru kiyēē kyōōmāchē. Nto, ōbērē kyōōmokornoon ānkōōbērē kyōōyēku bāytooyik kumāmii :toorētēt ake tukul. Nto kikyōōyēku man bāytooyik, nto kēēbāytooyiisyē :tukul. ⁹ Ākāsē kule wuu nyēē kookochuchuukweech :Yēyiin acheek lēbkēyik keekerkeyiitu kibratiiis chēē /kiikiitiilchi meet. / Kikiibarbaartaateeneech taayeetaab malayikaanik āk biiko. ¹⁰ Kēēbērbērēch :acheek kubo *Kāārārookiintēt nto akweek ōng'oomēch. Kēēkuskusēch sinee :acheek nto akweek ōtinyē nkuruuk. / Kēēkoonyitook akweek nteenee -/ mākēēkoonyitēēch acheek. ¹¹ Kookeebeetee kuut ankwaamaateech :melel āmākēētinyē sirooy chēē yēmēēch. / Kēēmii /kiinyāliilēēch ām kēēlto nyēē miyaat āmēēkēētinyē kēēston. ¹² Kyoomē booryēt miisin kēēyēyiisyēē āwunnyēkyoo, nto yoo / kākēēchubēēch, kēēsooyē Yēyiin kōōbēruur nyoo kākchubēēch, nto yoo / kākēēwusēēch, kēēmuytoochinē. ¹³ Nto yoo kēēnchuruurēēch :chii, kēēng'āloolchinē nyēē karaam. Kōōkēyēku :acheek kāābsikoonwēētaab biikaab kōōrooni.

¹⁴ -Māāmiitē āsirwook ng'aleechu āntosuurēēnook, nteenee āmiitē āsōōwook kuu lōkōkyuu choo āchāmē. ¹⁵ Ōmuuchē sinee ōnyōōru kāānēetik chēē

4:7 Kala. 6:3 **4:8** Room. 5:17 **4:9** Room. 8:36; Ibu. 10:33

4:10 1Kōōr. 3:18 **4:12** Luuka 6:28; Yēyuut. 18:3; Room. 12:14

4:13 2Kōōr. 11:23-29

chaang' miisin chēē inēētook kurubta keyy āk *Kāārārookiintēēt, nteenee -mēēmuuchē :tukul kuriibook kuu kōōn. Kyāā-āmwook lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keyy āk Kāārārookiintēēt Yēesu, yooto akerkeyiitu kōōn. ¹⁶ Kunyi, ākiimook kule oyey kuu wōlēē āyēytooy :anii. ¹⁷ Kayeya :ng'ālyoontooni āyooku Tēmētēewō kuchō wōloo ōmiitē. Kiikuyēk :inee lakwanyuu nyēē āchāmē ānkuyēchinē :inee Mokoryoontēēt yiisyēēt ām mooyēēt akeenke. Māchokōōsōōtwook wōlēē wuu :soboonyuu ām Kāārārookiintēēt Yēesu nyēē rubē keyy āk kiyēē ānēētē kanisoosyek tukul ām wōlto ake tukul.

¹⁸ Kookung'as keyy :alake ām akweek nyēē wuu nyēē kyōōbērē tōōs kimāāmuuchē :anii āchōō wōloo ōmiitē. ¹⁹ Nteenee, yoo kacham :Mokoryoontēēt āmiitē wāāchōōnii wōlooto ām lēēkitō, si nto yityo, mēēbērē +māābēēru baateey wōlēē mii :icheek kung'āstooy keyy, nteenee, +maakas wōlēē tēē :kāāmuukēywēkwaa. ²⁰ Mēēbērē bo :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ng'al baateey, nteenee bo kāāmuukēy. ²¹ Kunyoo ii, ōchāmē nkōnō, āyibwook ng'wooninto, nto āchōōntē chamateet āk tāmirmiryēēt nyēē intusoot?

5

Okwet ng'eetaabiya nyoo machurtaat

¹ Ākāsē kule wōō :martaayeet ām wōlēē ōmiitē ānku miyaat :martaayaanaa miisin

4:16 1Kōōr. 11:1; Filib. 3:17; 4:9; 1Tēēs. 1:6; 2Tēēs. 3:7, 9; 2Tēm. 3:10; Tiitō 2:7; 1Bēt. 5:3 **4:17** Yēyuut. 16:1; Room. 16:21; 1Kōōr. 16:10; 2Kōōr. 1:1, 19; Filib. 2:19; 1Tēēs. 3:2, 6; Ibu. 13:23 **4:19** Yāāk. 4:15 **4:21** 2Kōōr. 13:2

kusiir mbo nyoo yēyē :choo -mēēnkētē Yēyiin. Ākāsē mbo kule miitē :chiito nyēē kiikoomut koorkēētaab kwaan. ² Ōkwēēstooy ng'alyoo nyēē wuu nyoo yēē kātāng'woonchook ankookwet chiichoo kiyēyē ng'alyoontoonoo? ³ Ānkoo sinee -mākēēboontē keey ām yēēt akeenke, nteenee, kēēboontē keey ām Tāmirmiryēēt. Kaamwaay kēny kule leelaat :chiichoo ānkoo -mākēēboontē keey. ⁴ Ōruruukyi keey yēēt akeenke ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēnyoo Yēesu ānku +māātinyē keey āk akweek ām Tāmirmiryēēt. ⁵ Māchāktōōs yooto nanyuun, otēerchi chiichoo Kibrōkōsyoontēēt / sikiing'woonchi bōōrnyii / ankiiraraach tāmirmiryēēnyii bēsyēēt nyoo itiilē :Mokoryoontēēt ng'aleek.

⁶ Ōng'āsyinē keey nee ām ng'alyoo nyēē tēē nyi? -Mōōnkētē :akweek kule tistooy mbo :miyootyo nyēē mining' kut koolaambuuch biiko tukul? ⁷ Otayee keey ātēbuutēchookwook bo kēny, sōōminy ām soboonto nyēē lēēl nyoo kyōōnyōōru kuuyu kime *Kāārārookiintēēt kubo acheek. Inee ku mēēnkitaab kōrōsēēk nyēbo *Saakweetaab Keeytaayeet. ⁸ Kunyoo, okany kyaam saakwaani ām kēēlto nyēē tiliil āk manta kusiir yoo / kātākēēburuchē āk kēēlwookichoo bo kēny choo bo miyootyo āk rōkōs.

⁹ Ām barweenyuu nyoo kisimasirwaak, kyāāmwoowook kule osatee keey bichoo kicham martaayeet. ¹⁰ Kimāāmiitē āng'aloolēē biiko choo

mānēenkēt Yēyiin choo mārtootē, chēemooyēētiis, chōōriik nto choo kutunkyinē āynātōōs. Nto kyāāmwoowook kuu nyooto nto kimākwook kule ong'eetee kōōrēēt kutukul. ¹¹ Nteenee kiyēē āmiitē āmwooyē ku kule, osatee keey wōlēē mii :alake choo kuurē keey kule icheek ku mbo ng'eetaabiya, nteenee mārtooy nto ku chēemooyēētiis nto kukutunkyinē āynātōōs nto choo chubiisyoote nto ku kibōōkitiis nto ku chōōr. -Mōō-āmchiinē mbo āmit āk biich chēē wuu choo. ¹²⁻¹³ Mābootoo āburyoong'tē biiko choo mēēberē kookunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Yēyiin nkit :nyēē itiiilchinē choo ng'al. Nteenee māchāktōōs akweek ōburyoong'tē biiko choo mwooyē kule bo kanisa, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Ōnēmtē chiito nyoo tinyē rōkōsto.”†

6

-Mōōyyoong'tēē keey kōōk

¹ Yoo kāchuunchuun :chii āk ake ām akweek, kumāmāchāktōōs kuyibchi ng'aleechaa biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kōōwōōyo. Nteenee, māchāktōōs kuyibchinē kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kuchuul ng'aleechaa. ² -Mōōnkēt kule biikaab Kiriistō :chēē mākōōtiilchi bēsyēēt ake biikaab kōōrooni ng'aleek? Yoo akweek :chēē +mōōtiilchi biikaab kōōrooni ng'aleek ii, kubiirook osat ng'al chēē mābo laat? ³ -Mōōnkētē kule +mākiitiilchi :acheek malayikaanik ng'aleek? Kubooyiit man kiimuuchē keechuul ng'al choo

5:11 1Kōōr. 6:9-10; 2Tēēs. 3:6; Tiitō 3:10; 2Yoowa. 10 † **5:12-13** Kiruutēk 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7 **5:12-13** Kiruu. 13:5

6:2 Room. 5:17

mābo laat yoo kāchuunchuun :biich. ⁴ Kunyoo, yoo kātook :ng'ala chēē wuu chooto ii, ara ōyibchinē biiko choo kāsē :biikaab Kiriistō kule māchuulootiin sukusātwook ng'aleechaa? ⁵ Āmiitē āchuurook. Ōmāchē ōmwoowu kule māmii :chii mbo akeenke ām akweek nyēē boonto kiirnatēēt kōōwōōyo biikaab Kiriistō chēē kāmākāsiin? ⁶ Ām nee suwokōōyyoong'tēē :ng'eetaabiya ake nyiin kōōk, kōōkoochi biiko choo mābo Kiriistō kōōwōōyo? ⁷ Yoo kākwēryoot :chii ām akweek choo ōbooyē Kiriistō ake kuwo kōōk, kukāākōōboor keey kēny kule -mōōmuuchē kiy. Kaykay ōmuytoochinē keey ku akweek keey kusiir bōōyyoong'tēē keey kōōk. ⁸ Nteenee, māmāchāktōōs :chii ām akweek kuyēyē kiy nyēē miyaat nto miisin -'mēēkustoochi ng'eetaabkoomēt.

-Mēēwutē :kibrōkōsiis Kaab Yēyiin

⁹ Ōnkētē oob kule -mēēwutē :kibrōkōsiis Kaab Yēyiin? -Mookany /kiiberbeeraak. -Mēēwutē Kaab Yēyiin :murēn āk koor choo kicham kurwootootē keey, biiko choo kutunkyinē āynātōōs, choo mārtooy nto choo sikōrē murēnik chuut, ¹⁰ choo sāsunooteē alak tukuukwaa, chēēmooyēētiisyēk, kibōōkitiisyēk, choo chubiisyootē nto chōōriik. ¹¹ Kyōōwuuyē :nkakweek chooto. Nteenee /kiikiwuunook ōtililiitu / ankeechamta kule ōchurtootiin ām kaayneetaab Mokoryoonteēt Yēesu Kiriistō āk Tāmirmiryēetaab Yēyiinteēnyoo.

Ōkoonyitē Yēyiin ām bōōrwoonikwook

6:3 Yuuta 6 **6:7** Mat. 5:39-40; Room. 12:17 **6:10** Mat. 25:31-46; Kala. 5:19-21 **6:11** Ēfēes. 5:26; Tiitō 3:3-7; Ibu. 9:14; 1Yoowa. 1:7

12 Mwooyē :alake ām akweek kule, “/ Kēechāmwooyē kiy ake tukul.” Nteenee āmwoowook kule mā karaam :kiy ake tukul. Ānkoo /kēechāmwooyē ayey kiy ake tukul, mēērook ā-āsyi keey kubaytaa :tukuuchoo. 13 Nto imuuchē :chii kumwooy kule, “Bo :āmiik mooyēēt ānku bo :mooyēēt āmiik.” Ānkoo ōmwooyē kuu nyooto, miitē :soboontaab āriit nyēē siirē muchastaab bōōrto. Kāāmwoowook, mēēbērē / kikeeyey bōōrtaab chii kubooyiit ng'ōōkistaab martaayeet. Nteenee, / kikeeyey bōōrto kubo Mokoryoontēēt ānkubāwu :Mokoryoontēēt bōōrto. 14 Kiing'eetee :Yēyiin bōōrtaab Mokoryoontēēt meet, ankumakoong'eetee bōōrwoonikyoo nkacheek meet ām kāāmuukēywēēkyii. 15 -Mōōnkētē kule bo :bōōrwoonikwook Kiriistō? Kōōmuuchē kule nee / kiinoomnyo :kiyēē bo Kiriistō āk chēēmurēniis? 16 -Mōōnkētē kule chiito nyoo kātuuyo āk chēēmurēnyoo, kukāākuyēk kiito akeenke āk koorkoonoo? Mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule, “Mākuyēk :bichoo tukwaay kiy akeenke.”† 17 Nteenee chiito nyoo kānoomnyo āk Mokoryoontēēt mākuyēk :tukwaay kiito akeenke ām Tāmirmiryēēt.

18 Lēyyē, osatee keey ng'aleekaab martaayeet. Ōmwooyē kule kiy ake tukul nyoo yēyē :chiito ām bōōrnyii mā ng'ōōki, nteenee āmwooyē :anii kule chiito nyoo kamarta ku ng'ōōki ankaakunyeernyeeree bōōrnyii. 19 Nto -mōōnkētē kule bōōrtaab chiitaab Kiriistō ku kōōtaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin? Yēyiin nyēē kikōōnook

6:12 1Kōōr. 10:23; 8:9; Kala. 5:13 6:13 1Tēēs. 4:3 6:14 Room. 8:11; 6:4; 1Kōōr. 15:15, 20; 2Kōōr. 4:14; Kolos. 1:18 6:15 1Kōōr. 12:27 † 6:16 Toowu. 2:24 6:17 Room. 8:9-11

Tāmirmiryoonoo miitē bōrwoonikwook kunyoo -mēebāwu keyy. ²⁰ / Kikēewālāng'unēēnook kiy nyēbo koomānuut kunyoo, ōkoonyitē Yēyiin ām bōrwoonikwook.

7

Ng'ālyoo kurubta keyy āk kāāmutiisyēēt

¹ Nto kurubta keyy āk ng'aleek choo kyōōsirwoo, kaykay nto -mēēmutiis :chii. ² Nteenee kuuyu wōō :martaayeet kōōrēēt, kumāchāktōōs kuboonto :murēno koorkēēnyii ānkuboonto :koorko saanteenyii. ³ Māchāktōōs :saanteet kuchāmchiintōōs āk wōlēē māktooy :koorkēēnyii ānkumāchāktōōs kuchāmchiin :nkinee koorkēēt āk wōlēē māktooy :saanteenyii. ⁴ Mābāwu :koorkēēt bōōrnyii nteenee saanteet :nyēē bāwu, āmābāwu :nkinee :saanteet bōōrnyii nteenee koorkēēt :nyēē bāwu. ⁵ Kunyoo, māsooynēn :chii ām wōlēē mii :ake tōōs baateey yoo kōōkāsyiinē :tukwaay ām bārooyinto nyēē mächē osaay. Nto mii yoo, otas taay ōbuur kuu wōlēē wuu :biich chēē kiikoomut keyy sukung'eet -mōō-āsyi keyy kukentaak :Kibrōkōsyoontēēt, yoo -mōōmuuchē ōriib keyy. ⁶ -Māāmiitē āmwooyē kule mēēmutiis :chii, nteenee kāāsōōtēywoo :nyoo nyēē kāākōōnook. ⁷ Ābērē nto kiwuu :biiko tukul anii. Nteenee, tinyē :chii ake tukul rōōbēywoontēēnyii kuchōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin nyēē teer ām wōlēē mii nyēbo ake.

⁸ Nto kurubta keyy āk murēnik choo kiikubēkunēē :kooruuk nto koor choo musuuk,

6:19 1Kōōr. 3:16 **6:20** Room. 13:14; 1Kōōr. 7:23; 1Bēt. 1:18-19

7:2 1Tēēs. 4:3-4 **7:3** Ēfēēs. 5:21-29 **7:7** Mat. 19:11-12; 1Kōōr.

12:11

āmwooyē kule kaykay kōōbuur :chii kuu anii, kumacheeng' koorko nto saannyya. ⁹ Nteenee yoo -mēemuuchē :chii kuriib keye, kukaykay kōōmutiis nto /kiimut kusiir yoo kātēēyimē :bōōrto.

¹⁰⁻¹¹ Nto kurubta keye āk biikaab Kiriistō choo kēēsyoottiin, āmwoowook (āmēēbērē sōō, kule anii :nyēē āmwooyē, nteenee Mokoryoontēēt) kule māmāchāktōōs :koorko kubakaakta keye āk saanteenyii nto kukwet :saanteet koorkēenyii. Nto yoo kabakaakta keye, kumāmākyiintōōs /bokiimut koorkoonoo subak. Nto yoo māwuu nyoo, /kiichoomnyo āk saanteenyii kōōyēēchiin kuu kēny.

¹² Nto ām kēēlto ake, āmwooyē (anii nyooto āmwooyē, mēēbērē Mokoryoontēēt) kule yoo boonto :chiitaab Kiriistō koorkēenyii nyēē mānēēyēnchi Kiriistō, ānkuchāmē :koorkoonoo kuming'to keye saanteenyii, kumāmāchāktōōs kukwet. ¹³ Nto yoo boonto :cheebiya ake tukul saanteet nyēē mānēēyēnchi Kiriistō ānkuchāmē :saanteenyii, kumāmāchāktōōs kubakaakta saantaanaa. ¹⁴ /Kiikiitiliil saantaanaa kubununēē soboontaab koorkēenyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō /ānkiikiitiliil nkinee koorkēēt kubununēē soboontaab saanteenyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō. Nto kimāwuu nyooto, nto kimātiliilēch :lōkōkwook, nteenee tiliilēch. ¹⁵ Nteenee yoo māchē :chii nyoo mānēēyēnchi Kiriistō kukwet koorkēenyii, kootyaakaat :koorkoonoo kuwēēchi keye. Nto yoo māchē :koorko nyoo mānēēyēnchi Kiriistō kule kubakaakta saanteenyii, kuchāmchi :saanteet kuwēēchi keye. Mārātē koorko nto

murēn nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō :ng'ala chēē wuu chooto, kuuyu kiikukuurēēch :Yēyiin kēēminy ām kaalyeet. ¹⁶ Inkētēē nee :inyiing' koorko nyoo 'kiiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey saanteeng'uung' / kiiraraach, nto acha? Nto, inkētēē nee :inyiing' saannyya nyoo 'kiiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey /kiiraraach koorkēēng'uung', nto acha?

¹⁷ Māchāktōōs kurubē :chii kāāburnyii kuu wōloo kikiikuchōbtoochi :Mokoryoontēēt yoo kikuurē :Yēyiin. Mākuutyēēt :nyitēnyi nyēē ātōorchinē kanisoosyek tukul. ¹⁸ Yoo kikuurē :Yēyiin chii koomuraatanaat, ku Yuutāyiin, kumāmāchāktōōs kusyeem kuyēk chii nyēē / manaakiimuraatan. Nto yoo kimeemuraatanaat :chii yu kikuurē :Yēyiin, kuuyu kimā Yuutāyiin, kumāmākyinē / kiimuraatan. ¹⁹ Yoo imuraatanaat :chii nto kumeemuraatanaat, kumāmii yēēt :kiy. Nteenee ng'ālyoo nyēbo koomānuut, ku kule / kēēriib mākuutēkaab Yēyiin. ²⁰ Māchāktōōs :chii kōōbuur kuu wōloo kiwuunto kukuurē :Yēyiin. ²¹ Yoo kiiyēku motwooriin, -mEEKANY kooyiimiing' mēt, nteenee yoo 'kēēnyōōru bārooyinto / kiityaaktiing', icham. ²² Yoo / kikēēkuuriing' iyēku motwooriintēēt ing'erech kule -mēēmiitē motwoornātēētaab ng'ōōki, nteenee kwēēbooyiitu Mokoryoontēēt. Nto yoo kiibāwu keey kukuuriing' :Yēyiin, inkēt kule iyēku motwooriintēētaab Kiriistō. ²³ /Kikyaaleenaak kiy nyēbo koomānuut

7:15 Yoowa. 14:27; Room. 12:18; 14:19; 1Kōōr. 14:33; 2Kōōr. 13:11; Kolos. 1:20; 3:15; Ibu. 12:14 **7:16** 1Bēt. 3:1 **7:18** Kala. 5:1

7:19 Room. 2:25-29; Kala. 5:6 **7:22** Ēfēēs. 6:6; Filēm. 16

kunyoo, -mookany kubāwook :kōōrēēt. ²⁴ Mbo ng'eetaabiya, ōyēyē yiisyēētaab Yēyiin nyēē mātiny kule iyēku ng'oo.

²⁵ Nto kurubta keey āk choo mākēēsyoottiin, -māātinyē mākuutyēētaab Mokoryoontēēt nyēē nāmē keey āk icheek. Nteenee ārwookwook kuu chii nyēē / kiikoosēē keey kubo kiyēē kiikōōbēruurēēnoo :Mokoryoontēēt. ²⁶ Kubo wuuyinto nyēē miitē kuu nyiitēnyi, āsōōtē kule kaykay -/mākiimutiis. ²⁷ Yoo boonto :chii koorkēēt, kōōbuurto, nto yoo māboonto, macheeng'. ²⁸ Yoo kēēmutiis :chii, mēēbērē kāchoolwookēn, āmēēbērē kāchoolwookēn :nkinee nyoo /kakiimut. Nteenee, mākunyōōr :nyoo kēēmutiis nyāliluutēk chēē chaang' ām ming'ātēēnyii, -āmāāmākyook :anii nyāliluutēchooto. ²⁹ Mbo ng'eetaabiya, kiyēē āmiitē ābooru ām yuutēyu ku nyi: lēēkit :mēēyintaab kōōrēēt. Kunyi, māchāktōōs :murēnik choo kiikōōmutiis kumāswēē ng'aleekaab kēēstonikwaa. ³⁰ Nto choo mii kuriirtōōs kumāchāktōōs kōōbuurē wuu nyēē mātinyē ng'woonin. Nto choo mii kung'erēchē kumāchāktōōs kōōbuurē wuu nyēē māng'erēkootiin. Nto choo āliisyē, kōōbuur wuu nyēē mā cheekwaa :tukuuchoo koolē. ³¹ Nto choo yēyiisyēē tukuukaab kōōrooni kumāchāktōōs kōōbuur wuu nyēē māng'erēkyinē tukuuchoo. Mii wokubotē :kōōrooni ām lēēkitō.

³² Amāchē ōbuur nyēē māmii :kiyēē iyiimook mētēwoy. Amē mēt chiito nyoo mānēēmutiis :wōlēē makoong'ereekta Mokoryoontēēt. ³³ Nto

7:23 1Kōōr. 6:20 **7:26** Cherem. 16:1-4; Yēyuut. 14:22; 1Tēēs. 3:3-4 **7:28** Luuka 21:23 **7:31** Ēsēk. 7:12-13; Room. 13:11-13; Filib. 4:5; 1Bēt. 4:7

chiito nyoo kiikōōmutiis, kōōsōōtē :nyoo wōlēē makoong'ereekta koorkeēnyii. ³⁴ Yooto mākusāch :kāasōōtēywēēkyii. Isōōtē *:ārung'oonyoontēēt nto ku koorke nyēē musuk ng'aleekaab Mokoryoontēēt ānkōōnēmchinē keey kutukul. Nteenee isōōtē :koorko nyoo imutaat wōlēē makoong'ereekta saanteenyii. ³⁵ Āmwooyē ng'ālyoontooni sukuyēētyēēchook āmēēbērē kule kaakiichaak. Āmāchē ōbuur ām kēēlto nyēē rootaat nyēē kyōōnēmchi keey Yēyiin kutukul.

³⁶ Yoo isōōtē :booyoo kule keekaay chēēbnyii nyēē kōōkōōnnyoo kut kumii wokukēēytēē :bēsyōōsyēk chēē yēmē / kiimut ānkōōsōōtē :chiichoos kule nyoolchinē kuwo kōōto, kōōrook kooyiilta kuu wōloo māktooy. Māmii :kiy nyēē miyaat yoo kamakta chēēbnyii /kiimut. ³⁷ Nteenee yoo keesootee mooyēēnyii ankootiil kule kōōbuur :kōōkoonoo nyēē mēēbērē / kiimutē, kumii :boontoonoo kuyēyē nyēē karaam. ³⁸ Kunyoo, boontēēt nyoo kamakta chēēbnyii / kiimut, kukayey nyēē karaam, nto nyoo kamamakta chēēbnyii /kiimut, kukayey :nyoo nyēē karaam miisin.

³⁹ Māchāktōōs :koorko kutāsē taay kōōbuurtooy keey saanteenyii yoo tākusoboot :saanteet. Nteenee yoo kame :saanteet, /kēēchāmchinē koomut keey āk chiito ake tukul nyoo kacham :inee, kātikoo kiikōōyēnchi :chiichooto Mokoryoontēēt. ⁴⁰ Nteenee ām wōlēē ākāstooy :anii, ibēruuroot :koorkoonoo yoo /kamakiimut subak. Āsōōtē kule mii kōōntōōwoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin yoo

āmwooyē ng'aleechu.

8

Kurubta keey āk bany choo /kakeesaayta

¹ Kany, baa, āmwoowook ng'ālyoo kurubta keey banyeechaa /kēesooytoochinē āynātōōs. Kubooyiit man, kiinkētē sinee kule kēētinyē :tukul kiirnān. Ng'āsēē keey :ake kiirnān, kuchāmē :ake biiko alak ānkōōtitiirē. ² Nto chiito nyoo yibē keey kule inkētē kiito ake, kumēēnkētē kiyoo kuu wōloo kātāmāchāktōōs kōōnkētito. ³ Nteenee, chiito nyoo chāmē Yēyiin, kuchāmtooy :Yēyiin kule nyeenyii.

⁴ Kunyi, kurubta keey āk banyeechaa / kēesooytoochinē āynātōōs, āmwooyē kule buch :āynātōōsyēchoo. Māmii :Yēyiin ake, nteenee akeenke :Yēyiin nkit! ⁵ Ānkoo ku chaang' :tukuuk barak nto wōlēēb ng'wēny chēē kutunkyinē :biiko alake kuu āynātōōsyēkwaa nto mokorēēnikwaa, ⁶ kiinkētē :acheek kule akeenke :Nyēē / kēēkutunkyinē. Nyooto ku Yēyiin nyoo Baaba ānkitoowu kiy ake tukul ānkēēminyē kēēkoonyitē inee. Akeenke :Mokoryoontēēt. Nyooto ku Yēesu Kiriistō nyoo yēchiintōōs kiy ake tukul āk Yēyiin ānkukōōnēēch soboonto.

⁷ Mēēbērē inkētē :biiko tukul ng'aleechēēb manta. Tākōōyīmē biikaab Kiriistō alak yoo kaam bany chēē /kākēesooytoochi āynātōōs. Nto kuuyu tākukuskusēch :bichooto, kōōsōōtē kule tōōs ng'ōōki

8:1 Room. 15:1-2; 1Kōōr. 13:1-7; 16:14 **8:3** 1Kōōr. 12:13; Kala. 4:9 **8:4** Kiruu. 6:4 **8:5** 1Kōōr. 10:19-20 **8:6** Yoowa. 1:3; 1Kōōr. 12:5-6; Ēfēes. 4:5-6; Kolos. 1:16

yoo kaam banyeechaata. ⁸ Yoo kakyaam āmit, nto kamakyaam, mēēbērē yēyēēch kēēlēēkityi Yēyiin.

⁹ Ōriib keyy! Ānkoo ōtyookootiin o-am banyeechaa, -mookany kōōsākyi biiko choo mānāākich :kaakaaseeng'waa kunyōōr kāānākuut / ānkiiboot.

¹⁰ Yoo kāsook akweek choo ōng'oomēch :chiito nyoo kuskus :kaakaaseenyii ō-āmē banyeechaa / kākēēsooytooy ii, ōmiitē oob ō-āsānchinē nkinee kwaam banyeechaata?

¹¹ Kunyoo, mākōōsākyi :kiirnātēēng'woong' kubot :ng'eetaabiya nyiitēnyi kimēēchinē *Kāārārookiintēt.

¹² Yoo kōōchoolwookēnchi mbo ng'eetaabkoomēt ām kēēli ōsuusyoone kāāyēnchinooyēēng'waa nyoo kuskus, kōōchoolwookēnchi Kiriistō.

¹³ Kunyi, yoo ākoo yēyē :kiyoo ā-āmē mbo ng'eetaabiya kubootyoo, kāmēētāwāā-āmē banyeechaa subak.

9

Mānāātēēbchi keyy :Bāwulō kiyēē kimisyinē kunyōōr

¹ Maatyaaktaat :anii? Mā anii *lēbkēēyiin? Kyaakas Yēesu Mokoryoontēenyoo ānkyōōtooku :akweek kubo yiisyēēt nyēē āyēchinē Mokoryoontēt.

² Mānāākoochi biiko tukul lēbkēēyyēēt, nteenee, kubooyiit man, kyāākōōnook akweek. Wōlēē ōrubtooy :akweek Mokoryoontēt, kōōbooru man kule anii :lēbkēēyiintēēng'woong'.

³ +Māāyēētēē keyy ng'aleechu āmwoowook yoo kakwiilaataa :biiko alake. ⁴ Kēētinyē man / kēēkōōnēēch āmiik nto kiyēē kēēyyēē kubo

yiisyēēt nyēē kēēyēyē ⁵ ānkāātinyē man amut koorko nyēē kiikōōyēnchi Yēyiin sikēēbēētooy keey tukwaay kuu wōlēē yēytooy *:lēbkēēyik alake, mbo :ng'eetaabkaametiitaab Mokoryoontēēt āk Bētērō. ⁶ Ara anii āk Barnaaba baateey chēē kēēyēmāktōōsii kēēyēyiisyē sikēēnyōōru kiyēē kyoomē? ⁷ Mii :chii nyēbo lukēēt nyēē imuuchē kukwēchi keey nkit beesaanikaab yiisyēēt? Nto mii mbo :chii nyēē choonē āmit, amaam āmiichoo? Nto mii :chii nyēē imuuchē kuriib tany āmāluusyo oō?

⁸ Mēēbērē āmiitē āmwooyē ng'aleechu āyyoong'unēē komostaab biich buch, nteenee siruutēkaab Yēyiin :chēē mwooyē kuu nyooto. ⁹ Mwooyē :siruutēkaab *Muusa kule, “-/Mākēērātē yēeyto kuutiit yoo /kēēbooksē.”† Māmiitē :Yēyiin kung'āloolēē yēeyto baateey ¹⁰ nteenee mii kung'āloolēēnēēch nkacheek si yoo miitē :chiito kutēbēnē mōkōōnkēētaab yeeyiik nto kumii kuwōōrsē, kutinyēē mooyēēt kule +/mākiikoochi kiy. ¹¹ Kookeechaan :acheek ng'aleekaab Tāmirmiryēēt soboonwēkwook, ara nyikisyook yoo kōōkōōnēēch kiy nyēē kākēēyēētyēēchinēē keey? ¹² Nto yoo ākoo tinyē :alake manta oōtoorēt :akweek ii, kwaam :nee +mōōtoorētēēch nkacheek? Manaakeeyaach :acheek /kēēyēwēēch kuu nyooto. Nteenee, kikeecham keemuyte kiy ake tukul kusiir yoo kātākēēkērēktooy biiko kukas lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō. ¹³ Ōnkētē oob kule nyōōrtooy :biiko choo yēyiisyē *Kōōtaab Yēyiin

9:4 Mat. 10:10; 2Tēēs. 3:9 **9:6** Yēyuut. 9:27; 18:3; Kala. 2:1, 9

† **9:9** Kiruu. 25:4 **9:9** 1Tēm. 5:18 **9:11** Room. 15:27 **9:12**

Yēyuut. 20:33-34; 2Kōōr. 11:9

āmiik wōlooto? Nto -mōōnkētē kule āmē :choo bēelē kōrōsēek ām *kāābkōrōs kereeryaanteetaab āmiichoo bēelē? ¹⁴ Ām kēelto nyēē wuu nyooto, kimwooy :nkinee Mokoryoontētē kule māchāktōōs :biiko choo āmtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch / kēēbāyē kubo yiisyoono.

¹⁵ Manaayaach :anii / kēēyēwoo kuu nyooto āmāmiitē āsirwook ng'aleechu kule sōōkōōnoo kiy. Ākāykooyē amee y kusiir kubuutēēnoo :chii kiyi āntumēērēē. ¹⁶ -Māāng'āsē keey yoo ā-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch, kuuyu mākyoo kule a-amte. Āmiitē nyēē miyaat nyēē tyaa yoo kamaa-amte lōkōōywēchu. ¹⁷ Nto kyāāchēēnkyi keey kule a-amte, nto yēmāksē / kēētuwēnoo. Ntee-nee kuuyu /kiikiitōōrwoo, kumāchāktōōs a-amte. ¹⁸ Kiyēē āng'ērēchēē ku a-amte lōkōōywēk buch nyēē -māāyoochē kiy.

¹⁹ Ābāwu keey āmābāwoo :chii ake tukul, nteenee āchāmē āyēētyēēchi chii ake tukul saaweech biiko chēē chaang' kucham Kiriistō. ²⁰ Kyāānkāā-āmchinē Yuutayee k, kyāābuurē kuu wōlēē wuu :icheek sāāyisu. Kyāābuurē āk Yuutayeechaa bāwu :kiruutēk wuu nyēē bāwoo nkanii :kiruutēk, ānkoo sinee -mābāwoo anii :kiruutēkaab *Muusa, sāāyisu icheek. ²¹ Kyāābuurē wuu nyēē -māāwuyē Yuutāyiin yoo āboontē keey choo mā Yuutayee k, sāāyisu icheek. Ānkoo wuu nyooto, āboontē mākuutēkaab Yēyiin, kuuyu bāwoo :Kiriistō. ²² Nto ām wōlēē miitē :choo kuskusēch, āyibē keey :nkanii kule akuskus sukung'eet āyisu. Kunyoo, kwaayey

9:13 Laawi. 6:16, 26; Kāāyit. 18:8-10; Kiruu. 18:1

18:3 **9:16** Room. 1:14; Yēyut. 9:15; 26:16-18

16:3; 21:20-26

9:15 Yēyut.

9:20 Yēyut.

keyy akerkeyiitu bichoo alak tukul si nto anyuun āsāru mbo biiko kereeryaa. ²³ Āyēyē ng'aleechu tukul kubo lōkōoywēk chēē kāroomēch sāānyōōru :nkanii bērurōoto nyoo /kiikēēkuurtoochi biiko.

/Kēētuwēnē chii nyoo kēēkiil keyy

²⁴ Ōnkēt kule yoo ing'wēēnē keyy :biiko ām labateet kōōbēliisyē :akeenke ānku nyooto baateey nyēē /kēētuwēnē. Kunyoo, māchāktōōs olābātē otinyēē mooyēēt kule +/mākēētuwēnook. ²⁵ Chii ake tukul nyoo māchē kōōbēliis ām labateet, /kēēmākyinē kusatee keyy ng'al chēē chaang' ānkōōnēmchi keyy labateet. Nteenee yoo kēēbēliis, /kēētuwēnēē kiy nyēē -mēēbuurē kulōōyiit. Nteenee kēēyēyē yiisyēetaab Yēyiin sikēēnyōōru tuwēnto nyēē wēētii kibchuulyo. ²⁶ Kunyi, -māāmiitē :anii ālābātē kuu chii nyēē -mēēnkētē kiyēē lābātyinē. -Māāmāchē anii akwet yoomat. ²⁷ Nteenee, kyaaneet bōōrnyuu muytaayeet si yoo ā-āmchinē alak lōkōoywēk, mēēbērē +maakuste kiyoo +/mākēētuwēnēēnoo.

10

-Mōōwuruur Mokoryoontēēt

¹ Mbo ng'eetaabiya, āmāchē āsōōtweek kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :mbo kuuko. Kiriib icheek :boolteet ankwaay :tukul tōōliilēēt. ² Yooto kwooyē :icheek tōōliiloonoo ānkuriibootē :booltaanaa, kuyēk :icheek tukul rubiikaab *Muusa. ³ Kyaam :tukul āmnyoontēēt nyoo kikōōnu :Yēyiin ⁴ ānkuyyēē bēēko

9:22 1Kōōr. 10:32-33; 2Kōōr. 5:11 **9:25** Filib. 3:12-14; 2Tēm. 2:5; 4:7-8; Ibu. 12:1; Yāāk. 1:12; 1Bēt. 5:4; Ng'oong'. 2:10; 3:11 **10:1** Chuy. 13:21; 14:19-22, 29 **10:3** Chuy. 16:13-21, 31

kibtaman chēē kikwoonēē rwaanteet ām keel nyēbo kwōng'uut. Kiiyyoonkyinē :rwaantaanaata Kiriistō. ⁵ Mānāāng'ērēkyi :Yēyiin kāāburtaab bichoo wōlēē wōō sōōkāsē kule kibēkyinoot :bichoo suurk-wēēnēēt.

⁶ Kunyoo, kēēkāsēē ng'aleechaa kule mēērook kēēkōchōnkyi Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy :bichoo. ⁷ -Mōōyēku biich chēē ōkutunkyinē aynātōōs kuu wōloo kiwuunto :bichooto alake, kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Kiswēē :biich saakwaanaa kuyyēēsyō bokōōsuuchi ng'al chēē mākāroomēch.”† ⁸ -Makaraam / kēēmārtooy kuu yoo kiyēyē :alake ām bichoo sukubēku bēsyēēt akeenke :chēē kiyitē kisyēērōōk tibtēm āk sōmōk. ⁹ Māmāchāktōōs / kēētyēmē Mokoryoontēēt kuu wōloo kityēmtooy :alake ām bichoo sukubākāchē icheek :ēērēnōōk. ¹⁰ -Mōōng'unyng'uunyē kuu yoo kiyēyē :alake sukubākāchē icheek *:malayikeet nyoo āroontooy biich.

¹¹ Kēēkāsēē yooto ng'aleechu kuyēk kāānēētēywoo. / Kikēēsirwēēch sukung'eet kēēriibēē keyy :acheek choo kēēminyē kōōrēēt ām bēsyōōsyēchu kaakuriik :tabanta. ¹² Kunyoo, yoo ōbērē ōtitirootiin kumāchāktōōs ōriibē keyy -/ makeekentaak. ¹³ Tyēmuutyēēt ake tukul nyēē chōōnchook ku nyoo nāmē chii ake tukul. Ōmuuchē omaang'tee keyy Yēyiin kuuyu mēēbērē makwaastaak / keetyemaak kukeeytee tyēmiisyēēt nyēē ōmuuchē. Nto

10:4 Chuy. 17:6 **10:5** Kāāyiit. 14:29-30; Ibu. 3:17 † **10:7** Chuy. 32:2, 6, 19 **10:8** Kāāyiit. 25:1-9 **10:9** Kāāyiit. 21:5-6 **10:10** Chuy. 14:11-12; Kāāyiit. 16:41-50 **10:11** 2Tēm. 3:16 **10:12** Kala. 6:1

yoo / kakeetyemaak, mākōōboorwook kēēlto nyēē soochuntee ānkubōōkich. ¹⁴ Kunyoo ii, chōōrōōnuutēkyuu chēē āchāmē, osatee keey ōkutunkyinē āynātōōs.

¹⁵ Āmiitē āng'āloolwook akweek biich chēē ōsēwunootiin, kunyoo, ōrōōtootē :akweek kiyēē āmwooyē. ¹⁶ Yoo kēēyyēēwunēē terekyeet nyoo kēēbirchinēē Yēyiin kōōnkōy, kēēmiitē yoto kēēyēmtooy korotiikaab *Kāārārookiintēēt. Nto yoo kēēbētēsē mukaatiit, kēēyēmtooy bōōrtaab Kāārārookiintēēt. ¹⁷ Kuu yoo akeenke :mukaatiinaa, kēēwuuyē akeenke, ānkoo kēēchoong'ēch, kuuyu kyoome mukaatiinaata akeenke.

¹⁸ Okas baa, akweek biikaab *Isrāyēēl. Yēmtooy oob :biiko choo bēēlē kōōsēēk kiyēē / kēēbēēlē ām *kāābkōōs, yoo āmiisyē? ¹⁹ Yoo āmwooyē kuu nyotoo, āmiitē ābooru kule kōōsēēchoo / kēēyēchinē āynāt ku kiy, nto kule kiy :āynātoonoo? ²⁰ Achicha! Māwuu nyoo. Kōōsēēk tukul choo yēyē :biiko choo mānēyēnchi Yēyiin, kuyēchinē :choo tāmirmirook chēē miyootēch āmēēbēē yēchinē Yēyiin. -Māāmākyook akweek ōyēmtooy kiy āk tāmirmiroy. ²¹ Mēēmuuchāktōōs ōyyēēwunēē terekyeetaab Mokoryoontēēt āk nyēbo tāmirmirook chēē miyootēch. Mēēmuuchāktōōs ō-āmē Saakweetaab Mokoryoontēēt āk āmit choo / kākēēsooytoochinē tāmirmirook chēē miyootēch. ²² Ara, yoo ōmiitē ōyēyē kuu nyotoo, ōmiitē

10:13 1Tēes. 5:24; Yāāk. 1:13-14 **10:14** 1Yoowa. 5:21 **10:16** 1Kōōr. 11:24-25 **10:17** 1Kōōr. 12:27 **10:18** Laawi. 19:5-8
10:19 1Kōōr. 8:4 **10:21** 2Kōōr. 6:15-16

ōwuruurē oob Mokoryoontēēt kung'woonchi :moo? Ōsōōtē kule ōmuuchē wōlēē tēēnto :kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēēt?

Ōkoonyitē Yēyiin ām kiyēē ōyēyē

²³ Mwooyē :alake ām akweek kule, “/ Kēēchāmwook kiy ake tukul.” Nteenee āmwoowook kule mā karaam :kiy ake tukul. Mātēēchē biich :kiy ake tukul. ²⁴ -Mēēchēēnkyinootē keey nkit karaamat, nteenee ichēēnkyinootē alak.

²⁵ Ō-āmē bēēny ake tukul nyoo koo-alee wōlēē / kyoolēē banyeeek amookany kwaamaak mēt kule ara /kākēēsooytoochi āynātōōs nto acha. ²⁶ Mwooyē :siruutēk kule, “Bo Yēyiin :kōōrēēt āk tukuuk chēē mii kōōrēēt.”†

²⁷ Yoo kākuurook :chii nyēē mānēēyēnchi *Kāārārookiintēēt kule bōō-āmiisyē ām kanyii ānkōōmāchē kule obe, obe. O-am bēēny ake tukul nyoo kākōōnook amookany kwaamaak mēt kule ara /kēēchāmwook o-am. ²⁸ Nteenee, yoo kāmwooy :chii kule / kākēēsooytoochi āmiichu āynātōōs, mēērook o-am kubo chiichooto kāmwoowook, kuuyu yoo koo-am āmiichoo kōōsōōtē :chiichoo kule miyaat. ²⁹ Mā akweek :chēē ōsōōtē kule miyaat, nteenee chiichooto :nyēē imuuchē koosoot kuu nyooto.

Imuuchē kumwooy :chii kule, “Kērēktoo anii nyi atyaakaat kule nee :wōlēē isōōtitooy :chiito? ³⁰ Yoo ākoo āmiitē ā-āmiisyē ābirchinē Yēyiin kōōnkōy ii, kwaam :nee sukung'alaaleenaa :chii kule kaayey

10:23 1Kōōr. 6:12; 8:7-12 **10:24** Room. 15:1-2; 1Kōōr. 10:32; 13:5; Filib. 2:4 † **10:26** Tyēēn. 24:1 **10:26** Tyēēn. 89:11 **10:28** 1Kōōr. 8:7, 10-12

nyēē miyaat?” ³¹ Kookas, yoo ō-āmē nto yoo ōyyēē kiy, nto yoo ōyēyē kiy ake tukul, kumāchāktōōs ōyēyē ōkoonyitē Yēyiin. ³² -Mooyey kiy nyēē miyaat ām wōlēē mii :biiko ānku Yuutayeek, choo mā Yuutayeek nto ku biikaab Kiriistō. ³³ Āsyēēmē ang'ereech chii ake tukul ām kēēlto ake tukul. -Māamiitē āchēēnkyinootē keey :anii nkit karaamat nteenee āchēēnkyinootē biiko chēē chaang', /siki-iraraach.

11

¹ Māchāktōōs ōyēyē kuu wōloo āyēytooy :anii, kuu wōloo ārubtooy wōlēē yēytooy :Kiriistō.

Kāāburtaab kooruuk yoo /kēēmiitē saayēt

² Āsiltook, kuuyu ōsōōtoo ām kiy ake tukul ānkōōriibē kāānēētēywēēk kuu yoo kyāānēētook.

³ Āmāchē ōnkēt bāwu :murēnēēt koorkēēt, kubāwu :Kiriistō murēnēēt. Nto nyēē bāwu Kiriistō ku Yēyiin. ⁴ Yoo kēēyēēn :murēno ake tukul ām acheek mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kōōbooru kule mākoonyitē Kiriistō. ⁵ Nto nkinee koorko ake tukul nyoo mēēbērē kēēyēēn mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, mākoonyitē saanteenyii. Kerkeey :yooto wuu nyēē kēērēr mētinyii kōōntosuur saanteet. ⁶ Yoo mēēbērē kēēyēēn :koorko mētinyii kōōboor koonyit ām wōlēē miitē :saanteenyii kukaykay kōōrēr. Nto subak, kuuyu ng'ālyoo nyēē mābo koonyit ām wōlēē mii :saanteet yoo kēērēr :koorko mētinyii,

10:30 Room. 14:6; 1Tēm. 4:3-4 **10:31** Kolos. 3:17; 1Bēt. 4:11

10:32 Room. 14:13 **10:33** 1Kōōr. 9:19-22 **11:1** 1Kōōr. 4:16

11:3 Toowu. 3:16; Ēfēēs. 5:23

kumāchāktōōs kōōyēēnē. ⁷ -Mēēyēēn :murēno mētinyii kuuyu / kikeeyey / kiikerkeeyee Yēyiin ānkukoonyitē Yēyiin. Nto koorkēēt, kukoonyitē :nyoo saanteenyii. ⁸ Mēēbērē kiyēwunēē :Yēyiin murēnēēt koorkēēt, nteenee kiyēwunēē koorkēēt murēnēēt, ⁹ āmēēbērē / kikēēyēyē murēnēēt kubo koorkēēt, nteenee / kikēēyēyē koorkēēt kubo murēnēēt. ¹⁰ Nto kubo malayikaanik, kumāchāktōōs :koorko kōōyēēnē mētinyii sukōōboor kule bāwu inee :saanteenyii. ¹¹ Ānkoo wuu nyoo, buch :koorko yoo mātinyē saannyya anku buch :nkinee saannyya yoo mātinyē :koorko, yoo kiikōōyēnchi Mokoryoontēēt. ¹² Kichōōnēē :koorkēēt bōōrtaab murēnēēt ānkusichē :koorko murēn. Kunyoo, kwoonēē :tukwaay wōlēē mii :Yēyiin. ¹³ Kunyi, okas :akweek nkit. Ara karaam ām akweek yoo sooyē :koorko āmēēyēēnoot :mētinyii? ¹⁴ Ara, inēētook :wōlēē wuu ātēbuutēkaab biiko kule ng'ālyoo nyēbo kāāntosuurrāt kutinyē :murēno buut chēē kōōyēch? ¹⁵ Nteenee yoo boonto :koorko buut chēē kōōyēch kuyibchinē koonyit, kuuyu / kikiikoochi buutēechooto sukōōyēēnē mētinyii. ¹⁶ Yoo māchē :chii ake tukul kule kukwiil ng'aleechu, kumābootēēch :ng'ala chēē wuu choo āmābooto nkicheek kanisoosyek ām wōlto ake tukul.

Ōrōōtootē kiyēē ibooru :bōōrto āk korotiikaab Mokoryoontēēt

¹⁷ Mākoy āsilook ām kiyēē āmiitē wāāmwoowook kuuyu kiyēē ōmiitē ōyēyē ām tuuyōōsyēkwook kumā karaam. ¹⁸ Ng'ālyoo nyēbo taay ku kule

kosiila yiit kule -mōōkāsyiintōōsii yoo ōtuuuytōōsii ōkutunkyinē Yēyiin ankataacham kule wuu nyooto. ¹⁹ Āchāmē kule imuuchē kukaraam yoo kōōchuunchuunnyē, sukutook kule mbo ng'oo ām akweek :chēē churtootiin ām wōlēē miitē :Yēyiin. ²⁰ Yoo kyōōtuuuytōōsii, kyōōbērē tōōs ōmiitē ō-āmē āmnyoontēētaab Mokoryoontēēt nteenee mēēbērē bo Mokoryoontēēt :āmnyoontoonoo, ²¹ kuuyu simkwoomē :chii āmiikyii ānkuyyēēsyo amakanyee chuut sukuyemta tukul. Yooto makubeetee :alake kuut nto alak kubiyooing'iis ānkubōōkiit. ²² Yoo kā saakwa nyēbo āmiisyō, kwoomiis :chii ām kanyii. Ōmōōntoochinē nee akweek :choo ōyēku mokorēēn biikaab Kiriiistō choo kuskusēch? Ara +māāsilook? Achicha!

²³ Kyāā-āmwook kiyēē kiyey :Mokoryoontēēt. Ām kwēēmowuunoo / kikēēchoomtooy Mokoryoontēēt Yēesu, kinam mukaatiit, ²⁴ nto yu kikiikubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubetes ānkumwooy kule, “Bōōrnyuu :nyi nyēē / kākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo.” ²⁵ Yu kābokwoomiis kubēk, kunam terekyeet nyēē kimii *:tifaayiik ānkumwooy kule, “Kirootyeet :nyi nyēē lēēl kubununēē korotiikyuu. Ōyyēē sōōsōōtēēnoo.” ²⁶ Ō-āmē āmnyoontooni ānkōōyyēē tifaayiichu ākoy bēsyēēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt sōōsōōtēē meenyii. ²⁷ Kunyi, chii ake tukul nyoo āmē āmnyoontooni nto nyoo yyēē tifaayiichu ām kēēlto nyēē mā karaam, kukāākuchoolwookēn kuuyu -mēērābchinē kiyēē ibooru :bōōrto āk

11:18 1Kōōr. 1:10-11
14:22-24; 1Kōōr. 10:16

11:22 Yāāk. 2:5-6
11:25 Luuka 22:20

11:25 Māārko

korotiikaab Mokoryoontēēt. ²⁸ Māchāktōōs kōōrōōtootē keey :chii kurook nto āmē mukaatiit nto kuyyēē tifaayiik. ²⁹ Chii ake tukul nyoo āmē mukaatiit nto kuyyē tifaayiik kumānēēnkēt kiyēē ibooru :bōōrtaab Mokoryoontēēt, kumii kōōtiilchinē keey ng'al. ³⁰ Kiyooto :nyēē yēyē chēē chaang' ām akweek kutānkusiitu kut kōōkubēk :alake. ³¹ Nteenee, yoo kēērōōtoot keey :chii, mākoy /kiitiilchēēch ng'al. ³² Chuulēēch :Yēyiin -/simakiiruusteech āk choo mānēēyēnchi Yēyiin.

³³ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, yoo ōmāchē o-am āmnyoontēetaab Mokoryoontēēt kumāchāktōōs ōkānyē keey. ³⁴ Yoo āmē chii :kēmēy, kumāchāktōōs simkwoomiisyē ām kanyii, simēēsākyi keey :inee /kiitiilchi ng'al yoo ō-āmiisyē. Kunyi, kurubta keey āk ng'aleek alak chēē tāāboontē, +machaasat yoo kāāchōō.

12

Kāāmuukēywēēk chēē rōōbchinē biich
:Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹ Mbo ng'eetaabiya, kurubta keey āk kiyēē rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin, -māāmāchē ōbuur nyēē -mōōnkētē nyēē karaam. ² Ōnkētē kule yoo kitākutoombo ōyēnchi Yēyiin, / kikiikēētēwēchook ōyēēlchi āynātōōsyēchoo māng'aloolē. ³ Kunyi, āmwoowook kule māmwooyē :chii nyēē intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, “Kuchubākoy :Yēēsu.” Āmāmii :chii nyēē imuuchē kumwooy kule, “Mokoryoontēēt :Yēēsu” yoo kāmēēboorchii :Tāmirmiryēēt.

4 Rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kāāmuukēy chēē tēērchiin, nteenee akeenke :Tāmirmiryoonoo. 5 Mii :yiisyōōnuutēk chēē makerkey chēbo Mokoryoontēēt, nteenee akeenke :Mokoryoontoonoo. 6 Mii :ng'ala chēē /kiilātē chēē makerkey, nteenee akeenke :Yēyiin nyoo yēyiisyēē chiito ake tukul.

7 Iboorunē key :Tāmirmiryēēt wōlēē mii :chii sukuyēētyēēchi biiko tukul. 8 Ikoochinē :Tāmirmiryēēt chiito ake kiirnātēēt ānkuyēyē ake kōōnkēt wōlēē wuu :ng'aleek chēē wunyootiin. 9 Ikoochinē ake kookaasee key ām mooyēēt akeenke kule ākoy kuyeyakay :kiyēē bēre. Nto ake, kurōōbchi kāāmuukēywēēk chēē isoobsēē. 10 Ikoochinē ake kāāmuukēy kuyey ng'al chēē /kiilātē, nto ake, kuyey kung'ālooltoochinē Yēyiin. Ikoochinē ake kāāmuukēywēēk chēē inkētēē kule tāmirmiryēēt nkōnō :nkōnō nto ake kōōkoochi kung'alaal ām ng'ēlyēēbik chēē tēērchiintōōs. Nto ake, kōōkoochi nyoo kumwooy kiyēē ibooru :ng'aleechaata kāmwooyē :nyiin. 11 Akeenke :Tāmirmiryooni kōōnu kāāmuukēy /keeyey ng'aleechu tukul ānkōōkoochinē :inee chii ake tukul kāāmuukēywēēchoo kuu wōlēē māktooy.

Akeenke :bōōrtaab chiito ānkutinyē komoswookik chēē chaang'

12 Akeenke :bōōrtaab chiito ānkoo chaang' :komoswookik chēē yēyē bōōriitēnyi. Wuu nyooto mbo ām wōlēē miitē :Kiriistō. 13 /Kikeebatisaneech

12:7 1Kōōr. 14:26 12:10 Yēyuut. 2:4 12:11 Room. 12:6-8;
1Kōōr. 12:27–14:40; Ēfēēs. 4:4 12:11 Room. 12:3; 1Kōōr. 7:7;
Ēfēēs. 4:7; 1Bēt. 4:10 12:12 1Kōōr. 12:27

ām Tāmirmiryēēt akeenke kēēyēku bōōrto akeenke ānkiiyēku Yuutāyiin nto nyēē mā Yuutāyiin, nyēē motwooriin nto nyēē bāwu keey. /Kikēēkōōnēech tukul Tāmirmiryēēt akeenke keeyye.

¹⁴ /Kimākēēyēyēē bōōrto kiito akeenke, nteenee /kikeeyeyee komoswookik chēē chaang'. ¹⁵ Ānkoo kāmwooy :kereenkeet kule, “-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māāmuuchē ayey kiyēē yēyē :āwut” kutākubo bōōrto. ¹⁶ Ānkoo kāmwooy :yiiit kulē, “-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māāmuuchē ayey kiyēē yēyē :koong'ta” kutākubo bōōrto. ¹⁷ Nto ki koong'ta :bōōrto tukul ii, nto /kēēyēbchinēē nee yiiit ng'aleek? Nto, ki yiiit :bōōrto tukul ii, nto /kiing'uutēē nee? ¹⁸ Kubooyiit man, kiikuchōb :Yēyiin komoswookik tukul ām bōōrto kuu wōlēē kimāktooy kōōbuurto :ake tukul. ¹⁹ Nto ki komoswookichoo tukul ku kiy akeenke ii, nto kiyēku nee :bōōrto? ²⁰ Kuu wōloo wuu, chaang' :komoswookik, nto bōōrto ku akeenke.

²¹ -Mēēmuuchē :koong'ta kumwoochi āwunnyēk kule, “-Māāmāchook,” āmēēmuuchē :mētīt kumwoochi kērēēnkōōk kule, “-Māāmāchook.” ²² Nteenee komoswookikaab bōōrto choo wuu nyēē kuskusēch, ku chooto :chēē māchāktōōs miisin. ²³ Nto komoswookik choo /kēēkāsē kule mābo laat kumāchāktōōs /kēēyibē chooto kubooyiit barak miisin. Nto choo bēre :biiko mātooku ku chooto :chēē māchāktōōs /kiiyēēnē miisin, ²⁴ nteenee māāmāchāktōōs /kiiyēēnē komoswookik chuut alak. Yēyiin nkit :nyēē kiyēyē bōōrto sukung'eet /kēēkoonyit komoswookik choo kuskusēch. ²⁵ Kunyoo, māāmāchāktōōs

kubchēyē keey :komoswookikaab bōōrto nteenee māchāktōōs kuyēētyēēchinē keey. ²⁶ Yoo nyālilē :komosta akeenke, kunyālilootiin :nkicheek komoswookik chuut alake. Nto yoo koonyitoot :komosta akeenke, kukoonyitootiin :nkicheek komoswookik chuut alake.

²⁷ Kunyoo, akweek :bōōrtaab Kiriistō ānkōōbooyē :tukul inee. ²⁸ Nto ām biikaab Kiriistō, kiikutool :Yēyiin kurook *lēbkēēyik, *wōōrkooyik āk kāānēētik. Kiikōōkoochi alak kuyēyē ng'al chēē / kiilātē, kōōkoochi alak kāāmuukēy kōōsoobso, kuyey alak kuyēētyēēchinē biiko alak, kōōkoochi alak kāāmuukēywēēk kōōntōōchi chuut, nto alak kōōkoochi kung'āloolē ām ng'ēlyēēbik chēē tēērchiintōōs. ²⁹ Ara kēēyēku :tukul lēbkēēyik? Nto kēēyēku :tukul wōōrkooyik? Nto kēēyēku :tukul kāānēētik? Nto kēēyēyē :tukul ng'al chēē /kiilātē? ³⁰ Ara kēēboontē :tukul kāāmuukēy chēē kiisoobsēē? Nto kēēng'ālooltēē :tukul ng'ēlyēēbik? Nto kiimuuchē :tukul kiibooru kiyēē ng'ālooltooy :bichooto?

³¹ Ōchēēng'ē rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt chēē wōōyēch ānkāāmāchē āboorwook kēēlto nyēē karaam miisin.

13

Chamateet

¹ Ānkoo कांग'alaal ām ng'ēlyēēbik chēbo biich nto chēbo malayikaan, āmēēbērē ātinyē chamateet, ku bōlāt :nyoo buch. ² Nto yoo ātinyē

12:26 Room. 12:15; 2Kōōr. 11:29 **12:27** Room. 12:4-5; 1Kōōr. 6:15; 10:17; 12:12; Ēfēēs. 1:23 **12:28** 1Kōōr. 12:8-10; Ēfēēs. 4:11-12

12:31 1Kōōr. 14:1 **13:1** 2Kōōr. 12:3-4

rōōbēywoontēēt nyēē āng'ālooltoochinēē Yēyiin ānkāānkētē kiy ake tukul nyēē wunyaat nto mbo kule ātinyē kāāyēnchinooyēēt nyēē imuuchē kōōwuuy kōōrēēt āmāātinyē chamateet, ku buch. ³ Yoo kāākoochi biiko choo bānoon tukuukyuu tukul nto mbo yoo kāākooytē soboonnyuu / sikēēkoonyitoo* āmāātinyē chamateet, māmii :kiyēē ānyōōru.

⁴ Yoo iboontē chamateet, kuyēyiing' imuytoochinē ng'aleekaab biiko alak. Nto yoo tinyē :chii chamateet, ku lēēl :moo āmātinyē tuuyin bo moo, āmāng'āsē keey, ⁵ āmā awees, mātinyē sooynān, māsimmkunyēēru, mānāmtooy ng'al mukuulēy, ⁶ māng'ērēkyinē tukuuk chēbo rōkōs nteenee ng'ērēkyinē choo bo manta, ⁷ lukuyē ng'al, ikoosēē keey ānkōōkēnēē keey Kiriistō ānkumuytooy.

⁸ Māng'ētē :chamateet. Nteenee makuyit :bēsyēēt nyēē mēētākung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, āmēētākung'ālooltēē :biiko ng'ēlyēēbik, / āmēētākēng'oonkyinē chii ng'al.

⁹ Rartaat :ng'oomnānēēnyoo -āmākēēnyōōru ng'oong'uutēkaab Yēyiin kuchurta. ¹⁰ Nteenee yoo kayit :bēsyēēt nyēē / kēēyēyēē kiy ake tukul kuchurta, mākubootyo :ng'aleek choo māchurtootiin.

¹¹ Yoo kitāāmining', kyāāng'āloolē ānkāāsōōtē ng'al chēbo leekwaanti. Nto yu kāwāāwōōyiitu abakaakte ng'aleechaa kibo leekwaanti.

¹² Kēēmiitē kēēkāsē raat ng'al kumēēymēēyootiin,

13:2 Mat. 7:22; 17:20; 1Kōōr. 12:8 * **13:3** Mwooyē :siruutēk alake kule /bokeebeela. **13:3** Māārko 10:21 **13:7** Room. 13:8-10; 1Kōōr. 8:1

nteenee +mabokeykas ām bēsyoonoo kuchurta. Kiinkētē raat kereeryaa, nteenee +mābokiinkēt ām bēsyoonoo kuchurta kuu wōloo inkētītēech :Yēyiin kuchurta. ¹³ Okany keetas taay kiikoosēē keey ānkiikēnēē keey Yēyiin ankookany kēēchāmē chii ake tukul. Kiito nyēbo koomānuut ām ng'aleechu tukul ku kule 'kēēchāmē chii ake tukul.'

14

Ōtitiirē keey yoo ōtuuytōōsii

¹ Ōnēmchi keey chamateet ankoocheeng' rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt ānku miisin nyēbo kule ōng'ālooltoochi Yēyiin. ² Chii ake tukul nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēēbik, kumāmii kung'āloolchinē biiko nteenee ng'āloolchinē Yēyiin. Māmii :chii nyēē imuuchē kōōnkēt kiyēē miitē :chiichooto kumwooyē kuuyu mii kung'āloolēē ng'al chēē wunyootiin kubununēē tāmirmiryēēnyii.* ³ Nteenee, chii ake tukul nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kung'āloolchinē biiko kōōnēērē, kōōkomkoomu ānkusooysooyē. ⁴ Nto chiito nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēēbik, kumiitē :nyoo kōōtitiirē keey nkit. Nto nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin kumiitē :nyoo kōōnēērē kaniseet. ⁵ Ābērē nto ong'alaal :akweek tukul ām ng'ēlyēēbik, nteenee, kāāmāchē miisin kule nto ōng'ālooltoochi :tukul Yēyiin. Karaam yoo kāng'ālooltoochi :chiito Yēyiin kusiir yoo kang'alaal ām ng'ēlyēēbik. Tōōs baateey

13:12 Room. 8:24; 2Kōōr. 5:7; 1Yoowa. 3:2 **13:13** 1Tēēs. 1:3;
1Yoowa. 4:16 **14:1** 1Kōōr. 12:10 * **14:2** Nto Tāmirmiryēētaab
Yēyiin. **14:4** 1Kōōr. 14:26

yoo kēēboor kiyēē kāng'āloolēē ām ng'ēlyēēbichooto sukooner :ng'aleechaa kaniseet.

⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, yoo kāāchōō wōloo ōmiitē, ankaang'alaal ām ng'ēlyēēbik kumāmii :kāroomnyo. Sārwook baateey yoo kāāng'oong'wook kiy nto ayeyaak ōnkēt kiyēē wunyaat, nto āng'ālooltoochinē Yēyiin nto aneetaak. ⁷ -Mēēmuuchē :chii kōōnkēt tyēēntaab bukantiit nto nyēbo kurēēruut yoo /kākēēbutoobut nto /kakeekuutaakuut kuu choo buch. ⁸ Nto subak, yoo kāmāchēy :aryeembuut nyēē karaam, sukukasakay kule kuurē biikaab lukēēt, kumēēmuuchē :chii kuwo booryēēt. ⁹ Kunyoo, wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē :akweek. Yoo koong'alaal ng'al chēē mākāsāktōōs kōōmuuchē kule nee kōōnkēt :biiko kiyēē ōmiitē ōmwooyē. Mākuyibē :yoomeet ng'aleekwook.

¹⁰ Tookunoot kule mii :kuutuweek chēē chaang' kōōrēēt kumukuul, ānku yoo /kakeeng'alaal, kumii :kiyēē ibooru. ¹¹ Yoo -māāmuuchē kut ānkēt kiyēē mwooyē :chiito ake, āyēku soboyiin ām wōlēē mii :chiichooto nto yoo mākāsē nyeenyuu ku soboyiin :nkinee ām wōlēē āmiitē. ¹² Wuu nyooto yoo kang'alaal :chii ām ng'ēlyēēbik chēē -mōōnkētē. Kuu yoo ōchēēng'ē rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt, kumāchāktōōs ōchēēng'ē miisin choo inēērē kaniseet. ¹³ Kunyi, kurubta keey āk ng'ālyoontooni, māchāktōōs kusoooyē :chiito nyoo ng'āloolēē ng'ēlyēēbik kule koomuuch kōōboor kiyēē mii kumwooyē.

¹⁴ Yoo āsooyēē ng'ēlyēēbik ku tāmirmiryēēnyuu :nyēē sooyē nto yooto tukul māmii :mētinyuu

kuyēyē kiy. ¹⁵ Kunyoo, ara +māāyēyē nee? +Māāsooyē āyēyiisyēē tāmirmiryēēt nto ām āsiiswēk alak āsooyēē mētīt. +Māātyēēnēē tāmirmiryēēt nto ām āsiiswēk alak ātyēēnēē mētīt. ¹⁶ Yoo siltooy :chii Yēyiin ām tāmirmiryēēt nkit, mācumwooy kule nee :chii nyēē mānāānooyēē ng'aleechaa kule, “Kuwuuyiit nyooto,” yoo -mēēnkētē kiyēē /kēēmiitē /kēēmwooyē? ¹⁷ Imuuchē kumiitē kubirchinē Yēyiin kōōnkōy ām kēēlto nyēē karaam, nteenee -mēēmuuchē :yooto kuyēētyēēchi nyiin ake. ¹⁸ Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy, kuuyu āng'ālōolē ām ng'ēlyēēbik kusiir akweek tukul. ¹⁹ Nteenee, yoo kēētinyē keey biikaab Kiriistō kēēkutunkyninē Yēyiin, ākāykooyē amwaay ng'aleek muut chēē kāsāktōōs, kusiir ang'alaal ām ng'ēlyēēbik ng'al chēē mā tēē chu.

²⁰ Mbo ng'etaabiya, obakaakte ng'al chēbo leekwaanti. Nteenee kurubta keey āk rōkōs, ōbuur kuu lēēkōōy. Nto ām tukuuk alak ōyēku biich chēbo kuunyuut. ²¹ Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, “+Māāng'ālōolchi bichu kubununēē biko chēē ng'ālōolē ām kuutuweek alak āk choo sobooy. Ānkoō kuwuu nyooto, mākoy kukāswoo.”† ²² Yoo ng'ālōolē :chii ām ng'ēlyēēbik, kōōboorchinē kiito ake biiko choo mānēēyēnchi Yēyiin āmēēbērē choo kiikōōyēnchi. Nto yoo /kēēng'ālōoltochinē Yēyiin, kumii /kēēng'ālōolchinē choo kiikōōyēnchi Yēyiin, āmēēbērē choo mānēēyēnchi.

²³ Kunyi, yoo kōōtuuyēēchi yēēt akeenke ankoong'alaal ām ng'ēlyēēbik ankukwa :biiko chēē mānāānooyēē ng'aleechaa nto ku choo

mānēyēnchi Yēyiin, māmwooyē kule kāākubunwook :mētēwoy? ²⁴ Nteenee yoo kāchō :chii nyoo mānēyēnchi Yēyiin nto nyēē mānāanooyēē ng'aleechaa, yoo mii kung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, makukasee ng'aleechaa tukul kule boonto miyootyēēt. Nto yooto, kucham kule choolwookēnoot ²⁵ ānkutook :tukuuk chēē kiwung'ta keey. Kunyoo, mākōōryookyi keey ng'wēny kukākutunkyi Yēyiin kumwooyē kule, “Lēyyē, mii :Yēyiin kwēēnuung'woong'.”

²⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ara +maamwaay nee? Yoo kōōyēmē yēēt akeenke, kumāchāktōōs kutinyē :chii ake tukul kiyēē mākumwoochi biiko. Imuuchē kutyēēn :ake, kōōnēētīis :ake, kuboonto :ake ng'oong'uutyēēt, kung'āloolē :ake ām ng'ēlyēēbik nto ake kōōboor kiyēē ng'āloolē :nyiin. Yoo ōtinyē rōōbēywēēchu tukul, kumāchāktōōs ōyēyiisyēē ōnēērēē biikaab Kiriistō. ²⁷ Yoo ākoo māchāksē /keeng'alaal ām ng'ēlyēēbik, kumāchāktōōs kuyēk biich āyēēng' kut ku sōmōk. Nto yoo ng'āloolē, kurōōbu keey ānkumāchāktōōs kumii :chiichēē ibooru kiyēē miitē :icheek kumwoowu. ²⁸ Nto yoo māmii :chii nyēē kēēboor, kumāmāchāktōōs kung'alaal :chiichoo ām ng'ēlyēēbik nteenee kung'āloolchinē keey nkit āk Yēyiin.

²⁹ Ōkānyē kung'āloolē *:wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēnku nto ku sōmōk kōōrōōtootē :kāāntōōyik chuut kiyēē /kēēmwooyē. ³⁰ Nto yoo kānyōōr :chii ake nyēē kēēbuurchi keey ng'wēny

ng'oong'uutyēēt, kumāchāktōōs kusiis :chiito nyoo kābo taay nyoo kāmii kung'āloolē. ³¹ Māchāktōōs kurōōbunēē keey :wōōrkooyik akeenke akeenke / sikiineet chii ake tukul kukich. ³² Inkētē :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin ām tāmirmiryēenyii āsiiswēk chēē yēmootiin kung'alaalee, ³³ kuuyu māmāchē :Yēyiin taariiryeet, nteenee māchē kēētēbtē kaalyeet.

Kuu wōloo wuunto :chōbuutēk ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō tukul, ³⁴ māmāchāktōōs kutēēbē :kooruuk ng'al yoo /kēēmiitē tuuyēēt. Māchāktōōs kōōywēyiisyē kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk. ³⁵ Nto yēē māchē :ake tukul kōōnkēt ng'ālyoo, wokuteebee saanteenyii ām kōōnyii. ³⁶ -Moosoot :akweek biikaab Kōōriintō kule kichōōnēē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin wōlēē ōmiitē, nto mbo kule akweek nkit chēē kōōkuyityook.

³⁷ Yoo isōōtē :chii kule inee ku *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin ānkukichoot ām ng'aleekaab Tāmirmiryēēt, ku ākoy kōōnkēt kule kiyēē āmiitē āsirwook ku mākuutyēētaab Mokoryoontēēt. ³⁸ Nto nyoo mākoonyitē mākuutyooni, kumēērook /kēēkoonyit nkinee.

³⁹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ōchēēng'ē ōng'ālooltoochi Yēyiin, amooyeetee chii kung'alaalee ng'ēlyēēbik ⁴⁰ kātikoo baateey yoo /kēēmii /kēēyēyē kiy ake tukul ām kēēlto nyēē rootaat ankuyemaat.

15

Ng'aleek chēbo koomānuut ām lōkōōywēk chēē

kāroomēch

¹ Mbo ng'eetaabiya, āmāchē āsōōtwook kiy kurubta keey āk lōkōōywēk chēē kāroomēch choo kyāā-āmwook. Lōkōōywēchooto ku choo ! kyōōyēnchi ānku chooto mbo raat chēē oyyoong'unēē. ² Ōrāroochootiin kubo lōkōōywēchu yoo kōōkiilchi ng'ālyoontoonoo kyāā-āmu. Nteenee, yoo māwuu nyooto, kukyōōyēnchi nyēbo buch.

³ Kyāā-āmwook ng'aleechu bo koomānuut chu kyāānyōōru nkanii kule: Kime *:Kāārārookiintēēt kubo ng'ōōkiswookikyoo kurubta keey āk wōlēē mwooytooy :siruutēk. ⁴ /Kikeemuy /ankiing'eetee meet ām bēsyēētaab sōmōk kuu wōloo mwooytooy :siruutēk. ⁵ Kichokōōboorchi keey Bētērō, nto mii yoo, kōōboorchi keey rubiik tukul taman āk āyēēng'. ⁶ Nto mii yoo, chokōōboorchi keey mbo ng'eetaabiya bokolwookik muut ām yēēt akeenke. Tākusobchootiin :bichooto alake chēē chaang' ānkoo kiikubēk :alake. ⁷ Lētuunoo subak, chokōōboorchi keey Yāākōbō ānkōōboorchi keey *lēbkēēyik chuut alak, ⁸ nto yityo, chokōōboorwoo keey nkanii āyēku leekwa nyēē -/ mākiiriiku. ⁹ Anii :nyēē ābooyē ng'wēny miisin ām *lēbkēēyik chuut amaayemaat /kēēkuuroo kule *lēbkēēyiin kuuyu kyāāwusē bikaab Kiriistō. ¹⁰ Nteenee, ām chamateetaab Yēyiin wuu nyi raat :soboonyuu. Mānāāwēētēē keey :chamateenyii ām wōlēē āmiitē. Wuu nyooto kuuyu kyaa-am booryēēt nyēē kōrōōm miisin kusiir ake tukul ām *lēbkēēyichoo, āmēēbērē ki anii,

15:2 1Kōōr. 15:17; 2Kōōr. 6:1; Kala. 2:2; 3:4; 1Tēēs. 3:5 **15:3**
Isa. 53:5-12; 1Kōōr. 11:23 **15:4** Mat. 12:40; Yoowa. 20:9; Yēyuut.
2:24-31 **15:5** Luuka 24:34, 36 **15:7** Luuka 24:50 **15:8**
Yēyuut. 9:3-6; 1Kōōr. 9:1; Kala. 1:15-16

nteenee ki kāāmuukēywēēkaab Yēyiin :chēē kyoomē booryoonooto kubuntēēnoo. ¹¹ Yoo ki anii nyēē kyāā-āmwook lōkōōywēchu, nto ku *lēbkēeyik chuut alak, māmii yoo :kiy, nteenee ng'aleek chu chēē kyoomu ānku ng'aleechuutēchu :chēē kyōōyēnchi.

/Kiing'ēētēē chii meet

¹² Nto yoo /kiikyoomwook kule king'eetee :Kiriistō meet ānkyōōyēnchi ii, kōōmuuchē kule nee :biiko alake ām akweek kumwooy kule -/ mākiing'ēētēē chii meet? ¹³ Nto yoo ākoo -/ mākiing'ēētēē chii meet ii, mā ākoo manaang'eetee :Kiriistō meet? ¹⁴ Nto yoo manaang'eetee :Kiriistō meet, ku buch :kiyēē kēēmiitē acheek kyoomu ānku buch mbo :kiyēē kyōōyēnchi. ¹⁵ Nto kiwuu nyooto, nto kēēyēku ng'wiik ām wōlēē mii :Yēyiin kuuyu kyoomtooy kule kiing'eetee :Yēyiin Kiriistō meet. Nteenee yoo mēēbērē /kiing'ēētēē meet chēē kiikubēk, kumēēbērē kiikung'eetee :Kiriistō meet. ¹⁶ Yoo ākoo -/ mākiing'ēētēē meet chii nyēē kiikume kumēēbērē /kiikiing'eetee Kiriistō meet. ¹⁷ Nto yoo ākoo wuu nyooto, ku buch :kiyēē kyōōyēnchi /āmānāākēēnyōōwook kaat ām choolwookātēēng'woong' ¹⁸ ānkiikubootyo :nkicheek choo kibēk kukiikōōyēnchi Kiriistō. ¹⁹ Nto yoo ākoo kiibuurē kiikēnēē keey Kiriistō kubo soboontaab kōōrooni buch, kēēmiitē yēē mii :chii.

²⁰ Nteenee, kubooyiit man, /kiikiing'eetee Kiriistō meet. Inee :kaabooret /kiing'eetee meet kuyootyi kēēlto choo kiikubēk. ²¹ Kuu yoo kichōōnchi

15:10 Kala. 1:13-14; Ēfēs. 3:8; 1Tēm. 1:12-16 **15:10** 2Kōōr. 11:23 **15:11** Kala. 2:6-9 **15:17** Room. 4:25; 1Kōōr. 15:2
15:20 1Kōōr. 6:14

:meet kōōrooni kubununēē chii, kuchōōnii :nkinee soboonto kubununēē chii. ²² Kuu yoo bēku :bi-iko tukul choo bo Aatam, /kiing'ēētēē meet biiko tukul choo bo Kiriistō. ²³ /Kikeenyooyee Kiriistō /kiing'eetee meet, nto yoo iyēewu kōōyyiin, +/makiing'eetee meet biiko tukul choo cheechii. ²⁴ Nto miitē yoo nanyuun, kuyit :tabanta ām yoo kētyinēē :Kiriistō Baaba Yēyiin bāytooyiisyēēt yoo kaakooserweet :inee bāytooyik alak tukul āk kāāmuukēy alak tukul. ²⁵ Kunyi, tākubāytooyiisyē :Kiriistō ākoy kut koowaang'ta buunikiyii tukul ²⁶ nto buunyoontēēt nyēbo lētuut kooserweet ku meet. ²⁷ Mwooyē :siruutēk kule, “+/Mākiitōōrchi kiy ake tukul.”† Tookunoot kule yoo /kēēmwooyē kule +/mākiitōōrchi “Kiy ake tukul,” kōōbooru kule mēēbērē nāmē keey :yooto āk Yēyiin kuuyu inee nyēē itōōrchinē Kiriistō kiy ake tukul. ²⁸ Yoo kaakuyey kuu nyooto, +/mākiitōōrchi Leekweet kwaan Yēyiin, sukubayta :Yēyiin kiy ake tukul kukul.

²⁹ Ara, kēēmwooyē nee kurubta keey āk choo /kēēbātisānē kubo choo kiikubēk? Yoo /kēēmwooyē kule -/mākiing'ēētēē chii meet ii, kubo :nee naas /kēēbātisānē biiko kubo choo kiikubēk?

³⁰ Nto kurubta keey āk acheek, ātēēbē kule ii, ām nee sikyoosāntooy keey kibtaman? ³¹ Kubooyiit man, kyaanamaanunee meet āwut. Nteenee āng'ērēchē kubo kiyēē kiikuyey :Kāārārookiintēēt Yēesu Mokoryoontēēnyoo ām soboonwēkwook.

15:22 Toowu. 3:17-19; Room. 5:12-21 **15:23** 1Tēēs. 4:16-17

15:24 Room. 8:38 **15:25** Tyēēn. 110:1; Māārko 12:36 **15:26** Ng'oong'. 1:18; 20:14; 21:4 † **15:27** Tyēēn. 8:6 **15:28** Room. 11:36 **15:31** Room. 8:36

³² Nto kimāākēnēē keey tuwēntaab kibkōōnkōy, nto kimāāwuulyēē bichoo ām Ēfēēsō chu wuu tyoong'in. Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet, kiimuuchē keemwaay kule, “Okany kyoomchi keey āmit ānkēēyyēēsyē, kuuyu +mākēēbēku tuun.”† ³³ Lēyyē, -mookany / keemaasaak. Yoo koonam keey biiko choo miyootēch :ātēbuutēkwaa, mākōōbootook. ³⁴ Ōsēwu ankootayee keey choolwookātēēt kuuyu miitē :alake ām akweek chēē tākumāng'oon ām wōlēē wuu :Yēyiin. Āmwooyē ng'aleechu sōōchusyē.

+/Makeeweech bōōrwoonik chu bēku kuyēk chēē mābēku

³⁵ Imuuchē kuteeb :chii kule, “Imuuchāktōōs / kiing'eetee meet kule nee choo kiikubēk? Ng'ēētitooy bōōrto nyēē wuu nee?” ³⁶ Wuu nee :kāāsōōtēywēēkwook ēē? -Mōōnkētē kule yoo / kakeechaan kēbuswoontēēt, kununē :muuyto sukubiit? ³⁷ Yoo 'keechaan kēbuswoontēētaab nkoonuuk nto ku nyēbo kiy ake tukul makerkeey āk nyoo kaakubiit. ³⁸ Yēyiin nkit :nyēē yēyē kēbuswoo ake tukul kubiit ku wōloo māktōoy :inee ām kēēlto nyēē teer ām wōlēē mii :ake.

³⁹ Tēērchiintōōs :bōōrtaab chiito āk nyēbo tyoony. Ku teer nyēbo tariiteet ankuteer mbo :nkinee nyēbo *burburyoontēēt. ⁴⁰ Miitē mbo :nkicheek tukuuk chēbo wōliin bo barak āk chēbo wōlēēb ng'wēny. Lēbkēyēch :choo bo barak ām kēēlto nyeeng'waa, nto chēbo ng'wēny, kukāroomēch :choo ām kēēlto nyeeng'waa. ⁴¹ Lebkeey :asiista ām

† 15:32 Isaaya 22:13; 56:12 15:32 Yēyuut. 19:29-31; 2Kōōr. 1:8
15:34 Room. 13:11-12 15:37 Yoowa. 12:24

kēēlto nyeenyii, anku lebkeey :nkinee araaweeet
ām kēēlto nyeenyii, nto nkicheek kookeelik
lēbkēēyēch ām kēēlto nyeeng'waa. Nteenee teer
:lēbkēēyyēetaab kookeelyeet ake ām wōlēē mii :ake.

⁴² Wuu nyooto nkinee ām wōlēē +/
makiing'etita choo kiikubēk. Nunē :bōōrto nyoo
/kēēmuyē, nto nyoo /kiing'ēētēē meet kōōbuurē
:nyoo kibchuulyo. ⁴³ Yoo /kēēmuyē bōōrto, ku kiy
buch. Nto yoo /kiing'ēētēē meet ku kiy nyēbo
kwōng'uut. /Kēēmuyē ku kiy nyēē mābo laat, nto
yoo /kiing'ēētēē meet kutinyē kāāmuukēywēēk. ⁴⁴ /
Kēēmuyē ku bōōr buch, nto yoo /kiing'ēētēē meet,
ku bōōr nyēē lēēl nyēbo tāmirmiryēēt. Kuu yoo
miitē :bōōrtaab kōōrooni, kumiitē :nkinee bōōrtaab
tāmirmiryēēt. ⁴⁵ Mwooyē :siruutēk kurubta keey
Aatam nyēē ki chiito nyēbo taay kule, kitoow
:chiichoo soboontaab kōōrooni.† Nto Aatam nyēbo
lētuut kukōōnu :nyoo soboontaab tāmirmiryēēt.
⁴⁶ Kitook :bōōrtaab kōōrooni kurook, nto mii yoo
chokutook :bōōrtaab tāmirmiryēēt. ⁴⁷ /Kikeeyey
Aatam kuchōōnēē teng'nyaanteet, nto Yēēsu,
kuchōōnēē :nyoo kibkōōnkōy. ⁴⁸ Kuu wōlēē
kiwuunto :chiichoo bo ng'wēny, kuwuu chooto
:nkicheek choo bo wōlēēb ng'wēnyuuni. Nto
wōlēē wuunto :chiichoo bo kibkōōnkōy, kuwuu
chooto :nkicheek choo bēētii kibkōōnkōy. ⁴⁹ Nto
kuu yoo kēētinyē tōōntaab chiichoo bo wōlēēb
ng'wēny, +mākēēnyōōru nkinee tōōntaab chiito
nyoo kichōōnēē kibkōōnkōy.

⁵⁰ Āmwoowook akweek, mbo ng'eetaabiya,

kule -mēewutē :chii Kaab Yēyiin āk bōōrnyii nyoo bo ng'wēnyuuni. Bēku :bōōrwēchu kēēboontē nyēē mākooy kōōbuur ākookoy. ⁵¹ Okany baa, āmwoowook kiy nyēē / kikiiyeel ānkōōyēbchi yii: -Mākēēbēku :acheek tukul, nteenee +/ makeeweecheech ⁵² areet akeenke bēsyēēt nyoo / kēēkuutē aryeembuut. Yoo / kēēkuutē aryeembuut kung'ēētōōs :choo kiikubēk / ankeeweechweecheech acheek choo tākēēsobchootiin / kēēnyōōru bōōrwoonik chēē leelach. ⁵³ Yēmāktōōs / keeweechweech bōōrwoonikyoo chu bēku kuyēk chēē mābēku.

/Kiikiisyēēnto meet

⁵⁴ Yoo kaakuyeyakay kuu nyooto, mākuyityiin :siruutēchu mwooyē kule, “/ Kikiisyēēnto meet kutukul.”† ⁵⁵ Mākuyityiin subak :siruutēchu mwooyē kule, “Wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē biirtooyiisyō, wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē ng'woonēēt!”† ⁵⁶ Ibēlēē biich :meet ng'ōōkisto ānkunyōōrtooy :ng'ōōkisto nkuruuk wōlēē mii :kiruutēk. ⁵⁷ Kēēbirchinē sōō Yēyiin kōōnkōy nyēē tyaa! Inee :nyēē yēyēēch kēēbiirtooyiisyē ām Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēnyoo.

⁵⁸ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya choo āchāmē, ōtitir ānkōōkimkimiiitu. Onēmchinē keey ākookoy yiisyēētaab Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke kuuyu ōnkētē kule -māwēētii buch :yiisyoonoo ōyēchinē Mokoryoontēēt.

15:52 1Tēēs. 4:15-17 15:53 2Kōōr. 5:4 † 15:54 Isa. 25:8
 † 15:55 Osee. 13:14 15:56 Room. 4:15; 6:23; 7:7-11 15:57
 Room. 7:24 15:58 2Tēt. 15:7; 1Kōōr. 16:13

16

Kāāruruukiisyēētaab beesaanik

¹ Kurubta keey āk beesaanik choo /kiiruruuchē kubo biikaab Kiriistō ām Yēerusālēēm, āmwoowook kule oyey kuu wōloo kyāāmwooytoochinē kanisoosyekaab yēmēētaab Kalatyaa. ² Ām bēsyēētaab taayta nyēbo wiikiit ake tukul, māchāktōōs :chii ake tukul ām akweek kusātyinē komos beesaanik kereeryaa ām chēē nyōōru /subokeekonor. Nto yoo kaayitu, kumāmāchāktōōs kule /kiiruruuch beesaanik alak tukul. ³ Yooto, +mookwey biiko chēē sukuyibchi beesaanik biikaab Kiriistō ām Yēerusālēēm. +Māāsirchi bichoo ng'aleek chēē iboorchinē icheek chiichēē kākōōnu beesaanichaa. ⁴ Nto yēē ākoo yēmāktōōs āwē :nkanii +makeebeete keey āk icheek.

Chōbuutēkaab Bāwulō

⁵ +Māāruutoochi Maketoonnya ām bārooyinto nyēē nwaach nto yityo, āwēēsyētyook. ⁶⁻⁷ -Māāmāchē kule akasaak baateey ankaakeeyte. Ābērē nto ābuurtē keey akweek, yoo kacham :Mokoryoontēēt. +Mākēētēbtē keey kisich nto ākoy mbo kubēk :yiiwootēēt sukung'eet ō-āmiisoo ānkōōkōōnoo toorētēēt ake tukul ām baannyuu. ⁸ Nteenee, +māwāābēēnii Ēfēēsō ākoy bēsyēētaab *Bēēntēkōōst, ⁹ kuuyu kaakuyaatakay :kēēlto ayey yiisyēēnyuu kuchutito ānkoo miitē :biiko chēē chaang' chēē mii kukwiiloo.

Kiyēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

10 Yoo kāchō :Tēmētēewō wōloo, kumāchāktōōs otaach nyēē karaam, kuuyu mii kuyēyē yiisyēetaab Mokoryoontēēt kuu wōloo āmiitē :anii āyēytooy. 11 Kunyoo, māmāchāktōōs kutay :chii ake tukul. Nto yoo wēētii, kumāchāktōōs ō-āmiis ām bāybooyyēt, sukōōyēew wōlēē āmiitē. Āmiitē ākānyoonu inee kuchōōnto keey mbo ng'eetaabiya.

12 Nto kurubta keey āk ng'eetaabiya Ābōōlō, kyāāmwoochi nyoo kuchōōnto keey mbo ng'eetaabiya wōloo ōmiitē. Kāmāmāchē :inee kule kuchō, nteenee mākuchō yoo kānyōōr bārooyinto.

13 Ōkāsu ānkōōtitir ām kāāyēnchinooyēt. Ōkimkimiitu ānkōōnyōōru nkuruuk. 14 Ōyēyē kiy ake tukul ām chamateet.

15 Ōnkētē oob kule ki kaytaab Steefaan :nyēē / kisimkeeweech kunam ng'ālyoontēetaab Yēyiin ām Akaaya ānkiikōōnēmchi keey kuyēchi biikaab Kiri-istō yiisyēt? Kunyoo, ākiimook akweek mbo ng'eetaabiya kule 16 orub ng'aleekaab biiko chēē wuu chuutēchu āk mbo chēbo biiko alak tukul chēē yēyiisyē āk bichooto. 17 Kyaang'erech kuyitu :Steefaan, Fortunaato ākoo Akayiko wōlēē āmiitē kuuyu yoo kikyoomē lōkōōy āk icheek kuker-keey nyēē kyāāmiitē ā-āmē lōkōōy āk akweek. 18 Kweebaybaayaa kuu wōloo kwēēbāybooytook. Māchāktōōs /kēekoonyitē biiko chēē wuu chooto.

19 Isubooyook :mbo kanisoosyek chēbo yēēmēetaab Eesya. Isubooyook miisin :nkinee Akiila ākoo Brisiila ām kaayneetaab

16:10 1Kōōr. 4:17 16:12 Yēyuut. 18:24 16:13 Tyēēn. 31:24;
1Kōōr. 15:58; Ēfēēs. 6:10 16:14 Yoowa. 13:34; Room. 12:9;
13:8-10; 1Kōōr. 8:1 16:15 Room. 16:5; 1Kōōr. 1:16

Mokoryoontēēt. Isubooyook mbo :kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa. ²⁰ Isubooyook :nkicheek mbo ng'eetaabiya ām wōli. Ōtōrōochē keey nyēē ōng'erēkyinē keey.

²¹ Āsirwook :anii Bāwulō kāasubooyiisyooni ām āwunyu nkit.

²² Mii yēē mii chii :chii ake tukul nyoo māchāmē Yēyiin. Ānkiichōō ōō, Mokoryoontēēt.

²³ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu.

²⁴ Āchāmook sōō nyēē tyaa kuuyu kēēbooyē :tukul Kāārārookiintēēt Yēēsu.

Biibilya Nyēē Tiliil
New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928